

Változásvizsgálat

Ahogy a világ változik, úgy változnak a rítusok is. A kiindulópontot és a határvo-
nalakat nagyon nehéz megrajzolni, hiszen az, amit hagyománynak nevezünk, foly-
tonos átlakulásban van. Ha a rítusok alakulását követjük, észrevehető egy, a „ha-
gyományosnak” nevezhető formához való ragaszkodás mind a mai napig, de ugyan-
akkor megfigyelhetjük ennek a formának a tudatos tagadását vagy átértékelődését,
illetve kiüresedését is a mai lakodalmak esetében. Ugyanakkor a „hagyományos”
alapforma, a kiindulópontnak tekintett rítus meghatározása is nagyon nehéz. „Ma
már tudjuk a történészekkel egyetemben, akik vallják, hogy a múltat nemcsak le-
írni, elemezni-megmagyarázni, de értelmezni is kell (Gyáni 2007: 12), hogy az et-
nográfiai adatokat sem elég leírni, de magyarázni és értelmezni kell, ami elenged-
hetetlenné teszi a történetiség szemüvegén keresztül való összehasonlítást. Ugyan-
akkor ez felveti az emlékezés és a múltrol való kialakult kép realizálását, ami egy
újabb szűrő és szelektáló mechanizmus mind az adatközlők, mind a kutató részé-
ről.” (Kürti 2012: 301.)

Lakodalmak otthon – a régi világ lakodalmi (1930–1960)

A „hagyományos” lakodalom

Hogy ebben a kontextusban mit értünk „hagyományoson”, az több útvonalon is ma-
gyarázható. Ez a terminus egyrészt vonatkozik a lakodalom formájának legrégebb
rekonstruált változatára, amelyre az adatközlők emlékeiből tudunk következtetni.
Másképp azokra a formákra vonatkozik, amelyek, ha nem is léteztek pont így, aho-
gyan az alábbi leírás rögzíti, mégiscsak keresztmetszetét nyújtják azoknak a szo-
káseseményeknek, amelyek egy akkori lakodalomban előfordulhattak. Harmadsorban
a „hagyományos” jelzi azt is, hogy a devianciától mentes szokás, ami egyfajta idea-
lizált formája lehetne a tulajdonképpeni lakodalomnak. Hogy miért is szükségese-
k ezek a fogalmi pontosítások? Azért, mert a gyűjtési tapasztalat azt mutatja, hogy
bár a kutató azt hinné, a forráskönyvek valamiféle rögzített változatait nyújtják
a lakodalom komplex szokáseseményeinek, ez mégsem így van: minden egyes
lakodalom, akár a régmúltban történt, akár manapság, más és más, a hagyomány
folyamatosan újratelemződik, csonkul, bővül, kiegészül, szegényedik, gazdagodik,
ezért igen nehéz a kutató dolga. Hogyan lehet megtalálni azt a lezárható for-
mát, amely rögzíti a sokszínűséget és az egyedít egyaránt? Ezért szükséges a hagy-
omány fogalmat idézőjelesen használni.

Az esküvő a meghatározott időszakban jól meghatározott szokásrend szerint
zajlott, és azáltal segítette az ifjú párt átlépni a leányág/legénység szabadabb idő-

szakából a felnőtt házasetbe (Balázs 1994a). Feketelakon és Buzában, de Szováton és Visában is hasonlóképpen zajlott az esküvő és a lakodalom szertartása, azonban Ördögösfüzes sajátos színfoltot jelent Mezőség térképén. Az alapvető különbség az, hogy míg Feketelakon és Buzában, illetve más mezősegi falvakban az esküvőre induló fiatal pár együtt megy az utcán a templomba, és a lányt a menyasszonyos háztól kéri ki a vőfély, Füzesen a lányt csak szimbolikusan, a „kakasküldés” nyomán kéri ki és a vőlegénnyel csak az Úrasztala előtt találkozik.

Az ismerkedés a heti rendszerességgel megszervezett mulatságokban történt, ahol a generációk közötti különbség jelentős volt. Elkülönült a kistánc, a középső- és a nagytánc, a nagytáncba pedig csak azután mehetett a lány, ha már konfirmált, és ott is inkább a saját korosztályával udvaroltathatott. Ha a fiúk átmentek egyik táncból a másikba, gyakran megtörtént, hogy összeverekedtek a lányok miatt. *Nem volt olyan vasárnap, hogy ne verekedjenek a fiúk a táncon. De mind a leányokért.* (L. Zs.) Általában 14 éves korban konfirmáltak, ezért a párválasztásra csak néhány év jutott, ugyanis 18-19 éves korig illet meg házasodni. Egy kisebb lánynak udvarolhattott nagyobb fiú, de csak úgy, ha elvitte a kisebb lányt a nagyok táncára. Ha két fiatal kinézte egymást, elkezdődött az udvarlás, amikor is a fiú hazakísérhette a lányt, a táncban joga volt vele táncolni. Udvarolni Füzesen csak bizonyos napokon lehetett menni: kedden, csütörtökön és szombaton, tehát a nem *paszulyos napokon*. Hétfőn, szerdán és pénteken ettek a paszullyal hagymát is, úgyhogy olyankor nem lehetett udvarolni menni, mondják a helyiek, ezzel motiválva az udvarlás elmaradását.

A fiatalok azon elhatározása, hogy összeházasodnak, nem minden esetben volt meghatározó jelentőségű, ugyanis a szülők beleszóltak, hogy kihez megy férjhez a lányuk, vagy kit vesz el a fiuk. A legény, amiután a lánnyal megegyezett, először egyedül ment el a lány szüleihez leánykérőbe, majd pozitív válasz esetén a szüleivel is látogatást tett. Ez a mozzanat feszültségtől terhes pillanat volt a vőlegény számára, aki ilyenkor nagyon izgult, hiszen a szavakat ki kellett mondania, a szülők nagy tiszteletnek örvendtek, és a fiatalok félték az esetleges visszautasítástól. A házasság létrejöttét illetően a szülőknek volt elsődleges joguk dönteni: ha a fiú tetszett, megtörténhetett a továbblépés: *Jüjjen el apád s anyád, lássuk ők mit mondanak, te megmondtd...* (P. E.)

Ezután következett a legfontosabb döntő mozzanat, az *egyezség*, amikor a legény elment a családjával, vagy csak az apjával, szavakkal is szentesíteni azt a kérést, amit először csak a menyasszonyával és annak családjával beszélt meg. Füzesen ennek is meghatározott napja volt, esküvőt ugyanis hétköznap tartottak: csak kedden vagy csütörtökön lehetett, tehát az azelőtti hetek valamelyik keddjén vagy csütörtökjén történt a leánykérés is. Erre a menyasszony családja is külön felkészült, süteményt sütöttek és várták a leánykérőket. Ez volt az az alkalom is, amikor a család kitűzte az esküvő időpontját. A leány hozománya nem volt mellékes kérdés. Az *egyezség* a szülők között zajlott, ekkor beszélték meg, hogy mi lesz az a közös vagyon, amivel a majdani házaspár rendelkezni fog. Mivel a lány legtöbbször a fiú családjának a részévé vált, tehát elszakadt a saját családjától, annak főként gazdasági vonatkozásaitól, a vőlegény családjának kellett kialakulnia a lány vagyonát. Sok

esetben már előre tudták, hogy mit kérnek a lánnyal, az érdek az volt, hogy jó helyen levő jó földet adjanak vele, és ha lehetett, állatot is, mert az nehézséget jelentett, ha a saját földjeiktől távol eső földek kerültek a család birtokába.¹¹ Ez a gazdasági megfontolás indokolja egyébként a rokonok (második, harmadik unokatestvérek) közötti házasságot is, hiszen a nagyon régi időkben egy-egy nemzetségnek, családnak a földjei egymáshoz közel helyezkedtek el, így a családon belüli házasság ezt a problémát megoldotta. Ha például nem tudtak megegyezni, a kérés meg sem történt, a szerelmi szálak nem íródhattak fölébe a gazdasági vonatkozásoknak. *Elmentek az egyezésre, kitűztek egy estét, hogy mikor mehetnek, biza volt, hogy a... az is, hogy nem tudtak megegyezni. Na felköttek, akkor nem tettik ki a pánkót nekik hogy megkínálják... Tehát ha nem tudtak megegyezni, nem volt házasság...* (P. E.) Erre az alkalomra a lány édesanyja pánkót sütött, és ha az egyezés megszületett, kitette az asztalra, ha nem, akkor nem.

Ha a lakodalom megtartása mellett döntöttek a fiatalok és a szülők, tehát minden alapfeltétel adott volt, akkor a következő mozzanat a zenészek megfogadása volt. Mivel két helyen zajlott a lakodalom, nem volt mindegy, hogy a falu jobbik zenészét, Pikilit ki fogadja meg hamarabb. Legidősebb adatközlőm emlékszik egy konfliktusra, amely amiatt alakult ki, hogy a menyasszony szülei hamarabb megfogadták a jobb zenészt, így a vőlegény kikérte magának az elsőség jogát, és meg is kapta. *Na, igen, mondja az öreg, apósom, ni te Istvány má be is állította Pikilit, de még meg is mondta, hogy mennyiért... ennyiért s ennyiért... na mondom, nem, egy elsőrendű zenész? Mondom én: »maguk ismertek engem gyerekkoromtól és ismernek most is, hogy hazajöttem fogságból«. 29 éves korba nősültem meg én, hogy: „ki voltam én, s milyen úton jártam én«, hogyne hogyne, minden... akkor mondom: »nekem van tekintélyem arra, hogy nálam muzsikáljon ez a zenész”. [...] Az öreg nem mondott semmit. „Hogyne, há én nem bánom azt mondja, ha nem is tudom, a hegy tetején muzsikál...” az öreg, apósom, de má nem akart egyezni Hideg Istvány. Az nem, na ű fogadta, adott előleget... „Bácsi, mennyi előleget adott? Én duplán visszaadom, és maga mennyiért fogadta?” „Ennyiért...” „Én még ráadok neki egy pár száz lejt”, akkor százak voltak. Jaj, csóválta a fejét, ű nem hagyja, me ű fogadta meg. Volt egy kis... összetűzés... na mondom ilyesmit ne csináljon, akkor én is rámondhatom, hogy akkor nem kell menyasszony, hát ez miatt ... hogy maga itt erőskedik násznagy... ha nem jön násznagynak, megmondtam a családiknak, akkor rendezzenek egy másik násznagyat... tá van a rokonságbul vagy teljes idegeny... hát ő nem volt rokonságba... (H. I.)*

A jegyesség ideje alatt a menyasszonynak a vőlegény vásárolt cipőt, gyűrűt vagy láncot, attól függően, hogy mennyire volt tehető. Az adatközlők által használt fogalmak is árulkodnak ennek a viszonynak a milyenségéről, a szexuális tisztaság megtartásáról, és a jegyések közötti kapcsolatról, amelynek elsődleges meghatáro-

11 Feketelakon ennek a mozzanatnak a fontossága abban is megmutatkozik, hogy külön embert vittek magukkal leánykérőbe a családból, aki jól tudott alkudozni. Ha ugyanis a vőlegény apja nem volt eléggé beszédes ember, hogy megfelelőképpen tudjon egyezkedni, kialakultak ennek a szokásnak is a specialistái.

zója a tisztelet volt: *Hát hogyne, a vőlgény rendezte a menyasszonynak a tiszteletben tartását. Az vett neki cipőt. Jegyesség alatt, vagy vett gyűrűt vagy láncot, melyik milyen vőlegény volt, milyen tehetsége volt... ez a tehetség szerint ment.* (H. F.)

A menyasszony már a jegyesség időszakában megvarrta a vőlegényi inget, amely díszesen vagdalásos mintával volt elkészítve, erre aztán egész életében vigyázott, ha nem nőtte ki, akkor sok esetben ez volt a halottas inge is. A menyasszony öltözéke nem volt új, hanem azt a ruháját vette fel, amiben konfirmált. Mivel a két időpont csupán néhány évre esett egymástól, a lányok nem nőttek ki a konfirmálás napján viselt ruhájukat, és ugyanazt vették fel a lakodalmuk napján is. (lásd 1. kép) Ez egyrészt utalt arra, hogy ugyanolyan tiszták maradtak szexuálisan, mint leánykorukban voltak, másrészt gazdasági okai is voltak: a parasztembereknek nem volt arra módjuk, hogy minden alkalomra külön ruhát készíttessenek, így a meglévő javaikat hasznosították.

A földműves embert sokkal szorosabb viszony fűzte saját tárgyaihoz (Hofer 1983: 46). Elkezdve attól a pillanattól, hogy elvetette a kendert, odáig, hogy előkészítette a fonalnak valót, megfonta a szálat, megszötte a vásznat, aztán ruhát, lepedőt vagy egyebet készített belőle, a saját energiáiból hívta életre az adott tárgyat. Ez okozta azt, hogy a tárgyakhoz sokkal személyesebb viszony fűzte, mint a modern embert. A tárgyak tehát sok esetben rituális, szakrális jelentőségű darabokká válhattak, mint ahogyan ezt a vőlegényi ing vagy a menyasszonyi ruha is mutatja. Ugyanakkor ezeket sosem dobták ki, mint a mai egyhasználatos tárgyainkat, hanem folyamatosan alakultak: ha az ünneplőnek készített ruhadarab elkopott, lett belőle „viselő” darab, ha az is elrongyosodott, jó lett kapcának vagy mosogatórongynak, de sohasem dobták ki, mert munka volt benne és értékesnek tartották.

A zenészek megfogadása után a *jegyváltás* következett, amikor lezajlott a polgári esküvő. Ez – ebben az időszakban – a lakodalom előtti héten történt, pontosan hét nappal a lakodalom ideje előtt. Úgy tartották, hogy ez is egy liminális periódus, ugyanis államilag éppen egy hét állt a pár rendelkezésére ahhoz, hogy felbontsa a házassági köteléket. A jegyváltáson csak a család vett részt, nagy mulatságot nem tartottak, de az eseményt követően közös ebéden vettek részt.

Az *egyezés*, a *jegyváltás* néhány hét leforgása alatt történt. A pap háromszor hirdette ki a fiatalokat a templomban, egymást követő három vasárnapon, amikor a fiatal párnak az istentiszteleten kötelező volt megjelennie. A lakodalmakkal nem vártak évekig, hiszen semmi értelme nem lett volna, hanem a leánykéréstől számolva néhány hét múlva már meg is tartották a lakodalmat.

A *hívogatást* a vőfély végezte, akiből nem volt olyan sok, mint a mai lakodalmon, hanem csak 2, 4 esetleg 6. A lakodalmakat rendszerint kedden tartották, és télen, karácsonyt követően egészen húsvétig, így vasárnap a vőfélyek körbejárták azoknak a családoknak a portáját, akik a lakodalomra hivatalosak voltak (általában az egész falu), és tojást gyűjtöttek. A begyűjtött tojást alapanyagként használták fel az esküvős ételek elkészítésekor, elsősorban a húslevesbe kerülő laskához. Szinte minden emlékező adatközlő szövegében feltűnik a zsidó motívuma, aki a falu közepén tartott nyitva boltot, és mindig megvásárolta a *vőfiktől* a tojás egy részét. A

kosarak ugyanis, melyek a tojások számára voltak előkészítve, sohasem szolgáltak elégséges férőhelyül, így a *vőfik* gyakran cserélték el a tojást cigarettára vagy italra.

A *hívogatást* követően az események felgyorsultak, elkezdődött a több napig tartó készülődés. Tehetősebb családok ilyenkor disznót vagy borjút vágtak, és a rokonokat is elvárták a lakodalom előtti héten a készítésre. A segítők ajándékot hoztak, ami elsősorban egy tyúkot jelentett, de hozhattak disznólabát is, hiszen télen, a disznóvágások idején volt még a levágott disznó húsából. Később, amikor a lakodalmak napja szombatra, vasárnapra helyeződött, ritkábban vittek disznólabát. Hétfőn elkészítették a laskát, hiszen az esküvőn a főétel része a „laskaleves” volt, emellett a levesbe belefőzött tyúkhúst külön tálalták krumplihoz, a záróétel pedig töltött káposzta volt. Mivel a lakodalmat két helyen tartották, mindkét helyen külön készültek az ételek. A menyasszony rokonai a menyasszonyos házhoz mentek segíteni, a vőlegény rokonai pedig a vőlegényes házhoz. A laskát általában az idősek készítették, hiszen nagy hozzáértésre volt szükség, a fiatalok a tyúkkopasztásban segítettek. A tyúkok „aprólékjából” (zúza, máj, lábak, nyak) a készítők számára készült ennivaló, amit a munka végeztével közösen elfogyasztottak. A *pánkót* vagy egyéb süteményt a *nyűszüleányok* hozták az esküvő napján.

A lakodalom előtti napon, hétfőn este tartották Ördöngösfüzesen a siratót, a *hériszt*,¹² amely tulajdonképpen a menyasszony búcsúztatója volt. A fogalmak itt kissé zavarosak, mert egyes adatközlőim szerint a *hérisz* másnap volt, és ezt „siratónak” hívták, de a szokás annyira a múltba vész, hogy legidősebb adatközlőm, a 95 éves Hajdú Ferenc, aki 1921-ben született, tehát a vizsgált periódusban (1930–1960) volt legény- és fiatalember, is csak halványan emlékszik rá. *Én nem értem a hériszt, csak emlegették, hogy mentek hériszbe. Hát még most se tudom, hogy mi volt az, s kitől kérdezzem meg. Az öregek azak tudták ebbe a lakásba, nem ebbe, a régibe, emlegették a hériszt. Voltak a hériszbe. [...] Én emlékszem a negyedik nagyanyámra, amelyik most visszamenőleg 200 éve. Hogy... hogy azok mit mondtak az utána lévő nagyanyámra s az mit mondott nekem. Az visszamenőleg 200 évre tanúsított valami... A valamikori hériszról/hérésről/hiriszről tehát megállapíthatjuk, hogy a 30-as évek elején még élő szokás lehetett, de az 1940-1950-es évekre már kikopott, akárcsak a tojásgyűjtéses hívogatás és a kedden tartott lakodalmak. Hideg Anna is emlékszik, hogy meséltek az öregek erről a szokásról: *Nagyanyám meg anyám mesélte, de talán még anyám se érte, hát lehet anyám érte mint gyermek, hogy azelőtt való este, hogy volt, hogy másnap van a lakodalom, aztán a régi régi öregek a menyasszonyos házhoz a közeli rokonak, keresztszülők, szomszédok gyűltek össze**

12 Györgyi Erzsébet szerint a *hérész* a lakodalom utolsó mozzanata, amikor a menyasszony násznépe látogatást tesz a vőlegény házában, egy kalácsot visznek, ebből mindenkit megkínálnak, és megnézik az újmenyecskét (vö: Györgyi 1979). Feltételezhetően ez a szokás a 30-as éveket megelőzően a Mezőségen is élhetett, innen a fogalom ismerete. Szóvátton a *hírisz* fogalmat ismerik, és ott eredeti jelentésében használják: a menyasszony násznépe a lakodalmat követő reggelen látogatást tett a vőlegényes háznál. A látogatás szándékát már nem ismerik, azonban emlékeznek arra, hogy a látogatóknak lopakodniuk kell, úgy, hogy senki ne vegye észre őket, és majorságcsontot kell vigyenek magukkal. (A lopakodás mozzanata más vidékeken is ismert, és ebben a kontextusban arra utal, hogy az új párt „rajta kell kapni” a szexuális aktuson.)

a lakodalmas házhoz azelőtt való este a siratóba, de azt a siratót hérisznek nevezték. Azér mentek oda, búsultak, az egy búcsúeste volt, hogy másnap már a menyasszony elmenyen a háztul, más házhoz, s régen úgy volt a..., anyóssal éltek sok esztendeig. Itt a hériszben a menyasszony is részt vett, táncoltak is, de csak olyan „öregesen, csendesen”,¹³ mert ez tulajdonképpen egy búcsúmulatság volt. Ez volt az Arnold Van Gennep-i kategóriák szerint a menyasszony elváltató rítusa, ezt követte a másnapi eltávolító rítus, amikor a menyasszony és a vőlegény külön ment a templomba, végül pedig a beépítő rítus, a lakodalom maga. Énekelgettek, de szomorú búcsúnótákat, hiszen a menyasszony a saját lányságától búcsúzott ezáltal.

A hérisz utáni napon kezdődött el a tulajdonképpeni esküvő. A nap reggelén a menyasszony is, a vőlegény is külön kezdett el készülődni. A nap első mozzanata az volt, hogy a vőfélyek elmentek a *nyüszüleányok*ért, utána pedig a zenészért, és elvitték őket a menyasszonyos, illetve a vőlegényes házhoz. A vőlegényes háztól kapott pálinkából megkínálták a járókelőket, a *nyüszüleány* portáján pedig kikérték a bokrétát. A fiú botjára a lány színes bolti szalagokat, kalapjába pedig virágot tűzött, a mellényére szintén piros szalagból kötött bokrétát.

A *nyüszüleányok* már várták a *vőfiket*, az előkészített süteménnyel. Ezeket a süteményeket a menyasszonyos/vőlegényes házhoz vitték aztán, ott pedig az összes beérkező süteményt beletöltötték egy nagy ládába, és onnan a *vendéggazda* engedélyével az asztalra is tettek. A *vendéggazda* olyan személy lehetett, aki a családnak közeli, megbízható embere volt, ő felelt a lakodalom teljes ideje alatt a vendégek ellátásáról, de főként az italról és az ételekről. A *nyüszüleányok* kendőt kötöttek a nagyvőfély vállára, botjukat (amely bunkós, macsukás somfabot volt – lásd 2. kép.) színes szalagokkal díszítették. Két zenészbanda volt a faluban, az egyiket vitték a vőlegényes házhoz, a másikat a menyasszonyos házhoz, mert Füzesen a lakodalom két helyen zajlott, a fiatal pár pedig csak a templomban találkozott, az úrasztala előtt.

A násznagyot is a vőfélyeknek és a *nyüszüleányoknak* kellett elkísérniük a lakodalmas házhoz, zenészkísérettel, mindez pedig az esküvő napjának délelőttjén történt. Vőfélyből általában nyolc volt, négy a menyasszonynak és négy a vőlegénynek: a búcsúztató *vőfi* volt a *nagyvőfi*, aztán volt második *nagyvőfi*, aki kikérte a menyasszonyt, amikor vitték a kakast, és volt két *kisvőfi*. A násznaggal együtt a lakodalmas sereg is gyülekezett a háznál, ezek az emberek általában a menetben kísérték a vőlegényt vagy a menyasszonyt a templomba.

A násznagy megérkezése után zajlott a kakasküldés, a lakodalom rítusának sajátos, a Mezőségen csak Ördögösfüzesen megmaradt szokása. A vőlegényes háznál felöltöztettek egy kakast legénynek: bő gatyát adtak rá, inget, kalapot a fejére, egy tányérra előkészítettek süteményt, a tányér közepibe egy pálinkásüveget helyeztek, és a *vőfiket* meg a násznagyot elküldték ezzel az ajándékkal a menyasszonyos ház-

13 A helyi szólások egyike arra a táncmodorra vonatkozóan, amikor a tánc lassúbb, nem annyira tempós és energikus.

hoz, „kikérni” a menyasszonyt (lásd 3. kép). A kikérés¹⁴ is verssel zajlott, ám vőlegény nélkül. A kakassal érkező násznagynak és vőfélyeknek kihozták a letakart álmenyasszonyt, és nekik fel kellett ismerniük. A letakarás azonban nem csak szimbolikusan történt, hanem egy nagy lepedővel tetőtől talpig eltakarták: előbb öregasszonyt hoztak ki, aztán egy gyermeket, végül magát a szépen felöltöztetett menyasszonyt. A vőfik és a násznagy így ellenőrizték, hogy adják-e valóban a menyasszonyt, hogy elkezdődött-e a menyasszonyos háznál is a készülődés.

A kakas a vőlegényt szimbolizálta, ám erőteljes szexuális jelkép is (Pozsony 1998: 157–164), és annak a jeléül, hogy a menyasszonyt adják, a menyasszonyos háztól cserébe egy tyúkot küldtek a vőfikkal a vőlegénynek, amit ezúttal lánynak öltöztettek fel: *pendelyt* adtak rá, inget, főkötőt tettek a fejére. (lásd 3. kép) *S akkor délelőtt mondom, hogy amikor már közeledett a dél, felöltöztették a tyúkot pendelybe, fűketővel, inggel s a két vőfi s egy tánygyér tésztávol s pálinkásüveg a tánygyér közepén, s akkor elmondták a tyúknak a mondókáját. Vittik a leányt. [...] igen, ez volt a lány. Na s akkor aztán ott megvendégelték a vőfiket, tollút a zsebekbe... [...] igen, mivel oda ment menynek. Jelképe volt a menyasszonynak, a lánynak.* (H. A.)

A vőfélyeket szokás volt megviccelni azzal, hogy a zsebükbe madártollakat, tyúktollakat, *tyúkkaparót* (csontot) tettek. A játékos szokáselem is sok szimbolikus tartalmat hordoz, hiszen a tyúk meg a kakas jelképisége egyértelmű, az adatközlő maga is ismeri még. A kakas a férfiaság jelképe, ez esetben a vőlegényé, a tyúk pedig a nőt szimbolizálja, a menyasszonyt. Egy bálványosváraaljai esküvős szokásban találunk egy olyan vőfélyverset, amely a menyasszonyt madárként írja le, és bár itt nem célozom vizsgálni a vőfélyversek szövegvilágát, megjegyzem, hogy Ördöngösfüzesen is a vőfélyes versek képvilágában megtalálható a menyasszony-madár kép.¹⁵ A toll, amely a vőfik zsebébe kerül, is bírhat szimbolikus jelentéssel. Egyrészt a toll a madarakhoz kapcsolódik, a szabadságot, a repülést jelképezi, másrészt itt szexuális szimbólum is lehet.

A kakas és a tyúkküldés „menyasszonykikérő” mozzanata után következett a templomba való indulás, ahova a menyasszony és a vőlegény külön úton ment. Mint más mezősi faluban, itt is a díszes menetben csujjogattak, kikiabálták az útonálló „ellenségeiket”, hiszen ez egy liminális periódusnak számított, amikor bárminek helye lehet. Akinek volt haragosa a lányok között, az ilyenkor kikiabálhatta a problémáját, kicsúfolhatta haragosát.

Az utat sok esetben *elkötötték*, ez is arra utalt, hogy egy új életszakaszba való átlépésért meg kell fizetni. A menyasszonnyal vagy a vőlegénnyel haladó menet elé akadályokat helyeztek, a legrégebbi formákban kapukkal torlaszolták el útjukat, ma inkább csak egy kötelet feszítenek ki keresztben az úton, hogy a menet ne tudjon áthaladni. Az útelkötők viccelődésre nyitott felnőtt emberek voltak régen (ma in-

14 A lakodalmas szokásnak az a mozzanata, amikor a vőlegény násznagya a menyasszonyos ház előtt szóban kikéri a menyasszonyt annak násznagyától.

15 Tánzos Vilmos idézi, és a nőre való vadászás szimbólumkörébe sorolja (vö: Tánzos 2006).

kább gyerekek), akik fizetséget kértek azért, hogy az utat újra szabaddá tegyék. Ezt a fizetséget, amely általában pálinkában vagy pénzben állt, a násznagy fizette meg.

A templomba először a menyasszony ment be a násznagyasszonnyal és leült az „asszonyok padjába”, majd a vőlegény is beért, és ő is leült a „férfiak padjába”. Innen a vőfély előbb a vőlegényt kísérte ki az Úr asztalához, majd a másik vőfély a menyasszonyt. Az eskü szövegének az elmondása után már karonfogva mentek ki a templomból, az utcán még táncolt egyet a násznép, és így indultak el aztán kikérni a menyasszony hozományát.

A menyasszonyt ebben az időben „szekerezítették”, emlékszik vissza a 97 éves Hajdú Ferenc: hozományát szekerekre rakták, és díszes felvonulással vitték át a templomi szertartás után az anyósa házába: *a kanapé előtt volt a tulipántos láda... egy ládába volt... szép, asztalosok által elkészítve, kifestve, abba volt a menyasszonynak a ruhája. Ezelőtt 150 évvel, 200 évvel, s így tovább ezt beszélt az egyik nagyanyám, a nagyanyámnak a másik nagyanyja, amelyik visszamenőleg, na így valahogy, még ez is eszembe jut.* (H. F.)

Sok esetben a menyasszonyt csak ekkor búcsúztatták el, itt hangzott el a búcsúztató szöveg. A búcsúztatáskor a menyasszony a küszöbre állt, és a nagyvőfély verses szövege és a zenész cincogó muzsikája kíséretében megvált az addigi családjától. Ennek a mozzanatnak a tragikumát az is hangsúlyozza, hogy ilyenkor illő volt sírnia mind a menyasszonynak, mind azoknak is, akiktől búcsút vett, fontossági sorrendben: az apjától, az anyjától, a szüleitől, a szomszédoktól, a rokonoktól. Voigt Vilmos szerint ennek a mozzanatnak a drámai jellege nagy múltra tekint vissza. A menyasszonysiratók funkcióit keresve állapítja meg, hogy: „A menyasszonysirató esetében mind az érzelmek, mind a fájdalom eltávolítása egyénileg és társadalmilag is igen fontos feladat. [...] A rítusok ilyen teóriája közismert jellegű. Legnépszerűbb változata a freudi katharsis-elmélet, amely szerint az érzelmek eltávolítása minden rítus/és dráma alapja.” (Voigt 1983: 402.)

A búcsúztató után a menyasszony a hozományos szekerekkel együtt a vőlegénnyel együtt ment a vőlegény házához, a menyasszony násznépe pedig ottmaradt a menyasszonyos háznál, mert a mulatság két helyen zajlott.

A kapuban az anyósa várta a menyét süteménnyel és pálinkásüveggel a kezében, az érkező menet pedig most már az anyósra és a menyre vonatkozó csujjogatásokat kiabált. *„Örömanya jöjjen ki,/ bár a kaput nyissa ki/ Hoztunk kendnek segítséget/ A fiának feleséget.” „Örömanya jöjjen ki/ Bár a menyit vigye bé/ Ültesse a ládáro,/ Pálinkával kínáljo.” – ilyeneket. S akkor még hogy is volt hogy: „Fogadj szót anyósadnak/ Aztán jó lesz dolgoznak...”* (H. A.)

A rítusnak ezzel a mozzanatával veszi kezdetét a tulajdonképpeni beépítés.

A hozományos szekerekről ekkor levették a ládákat, a textíliákat és az előre előkészített szobába vitték, amelyet az új párnak lakhelyül jelöltek ki. A menetben vitt hozománynak több funkciója is volt, de elsődlegesen a reprezentációt szolgálta, azt, hogy az egész falu lássa, mit vitt hozományba a menyasszony, mennyire tehető családból érkezik (lásd Fél–Hofer 1969).

A hagyományos esküvő délután „elbomlott”, a reggel óta ünneplő vendégsereg elkísérte az új párt a vőlegényes házhoz, ott egyet táncoltak, megkínálták őket pálinkával, süteménnyel, majd hazamentek. Ennek elsődleges oka az volt, hogy meg kellett etetni az állatokat, gondját kellett viselni a gazdaságnak. Amíg a vendégek távol voltak, a vőfélyek és a *nyüszüleányok* a vacsora előkészítésében segítettek. Előkészítették az asztalokat, megterítették, hogy mire a vendégek visszajönnek, minden készen álljon.

A vőfély szerepe ezzel még nem járt le, hiszen a vacsora alatt az ő versei¹⁶ nyomán szolgálták fel az ételeket: a levest, a sültet, a süteményt éjfél után, majd a töltött káposztát reggel. A násznép sötétedés után visszatért a menyasszonyos, illetve a vőlegényes házhoz, ugyanis ekkorra a vőfélyek visszarakták a szobába a padokat, asztalokat, és kezdődött az asztalülés, a lakoma, amit a *nyüszüleányok* és a vőfélyek szolgálták fel. Ide már csak azok a vendégek jöttek vissza, akik közeli rokonok, barátok voltak. A lakodalomra meghívottak száma ekkor viszonylag szűkös volt, ugyanis a lakóházak nem biztosítottak nagy helyet a mulatozók számára. Általában összenyitották a lakóház két szobáját és oda terítették a vendégeknek, de így, ebben a formában nem lehetett egyszerre enni is, táncolni is, ezért előbb elfogyasztották az ételeket, ami alatt a kis emelvényre felállított zenekar főként lassúbb darabokat muzsikált, majd éjfélkor, az ajándékozás után, a kontyolás alatt összeszedték az asztalokat, és csak utána kezdődhetett el a tánc.

A menyasszonyt éjfélkor kontyolták, amikor is a fejére kötötték az anyósától kapott *keszkenőt* (lásd 4–5. képek), és letakarva a férje elé hozták, hogy megismeri-e. A menyasszony haját valóban kontyba kötötték, s a fehér ruhájából asszonyruhába öltözött át. Viccelődtek is, hogy a vőlegény megismeri-e a menyasszonyát: egy külön próba is társult ehhez a szokáselemhez, ugyanis a letakart menyasszony elé a küszöbre egy seprűt és egy vedret helyeztek. Ha észrevette és nem botlott belé, akkor ez annak a jele volt, hogy jó és dolgos meny lesz majd a háznál. Ez is a beavatás mozzanata, az anyóstól kapott kendő pedig az elfogadás jele, arra való utalás, hogy egy új élet kezdődik, egy új világba és egy új rendbe iktatódik be a nő: az asszonsorsba, amelynek szimbólumát, a kendőt/kontyot nem véletlenül az anyósától kapja, hiszen a menyasszonyt ezáltal elválasztották családjától és beépítették egy új családba, ahol már az anyós diktálta a rendet. Sok esetben tőle tanult meg főzni az újasszony, hiszen az ő házába költözve az ő törvényei szerint folytatta életét. A régi lakodalmakban valószínű, hogy az elhálás szokása is a kontyolás körül zajlott le valamikor, de erre még csak utalásokat sem találtam adatközlőimnél. „A polgári házasságkötés kötelezővé tétele és a hagyományos szokásrend bomlása következtében [...] a lakodalmi események sorából az elhálás szokása a századforduló idejére jórészt kikopott, illetve jelentősen átalakult.” (Sztrinkó 1983: 377.)

Ha a vőlegény felismerte menyasszonyát, elkezdődött a menyasszonytánc, amely alatt minden férfi megtáncoltathatta a menyasszonyt és megajándékozhatta az ifjú

16 Ezeket a vőfélyverseket nem maga írta, hanem a faluban terjedő vőfélyesfüzetekből tanulta meg (lásd a *Mellékletben*).

párt. Ekkor az asztalokat felbontották, félretolták, és kezdődött a mulatság. A násznép nem mindig, vagy nem csak pénzzel, hanem különböző egyéb hasznos ajándékokkal fizetett. Érdekes, hogy azonos módon emlékeznek erre a mozzanatra több mezőségi faluban is: ígérték kakast, tyúkot, pipét, a tehetősebbek vagy a közelebbi rokonok bárányt, malacot, *s aztán sose adták meg*.¹⁷ Ebben az időben nem az ajándékozásra esett a fő hangsúly, hiszen a vendégeknek sem volt miből adniuk, de a pár élete sem úgy folytatódott, hogy túl sok pénzre lett volna szükségük: a lakodalom után a fiatalok ugyanis a vőlegény családjánál maradtak, ha pedig több fiú is volt a háznál, akkor megtörtént, hogy a nagyszülők házat örökölték meg. Ritkán volt arra lehetőség ebben az időszakban, hogy a fiúnak a család házat tudjon építeni.

A menyasszonypénz után összegyűjtötték a muzsikuspénzt és a szakácsnépénzt is, a gyűjtögetés alatt a szakácsné és a zenész is követte a pénzgyűjtő vőfélyt, és játékosan panaszkodtak. A szakácsné arra, hogy leforrázta a kezét, a zenész pedig hálaból minden adomány után muzsikált. Érdekes, hogy a résztvevők nemcsak az előkészületekben, hanem az esküvő egyéb költségeit illetően is segítettek a lakodalmazókat, hiszen ez a gazdasági csere kölcsönös volt. Mindenki tudta, hogy amikor az ő családjában lesz lakodalom, akkor ezeket a jutalékokat visszakapja. Nemcsak pénzt ajándékoztak, hanem egyebeket is, így például edényt, állatot stb. A menyasszonyos háznál külön gyűjtöttek pénzt, azért a násznagy felelt, aki aztán az összegeket másnap átadta az új párnak.

Amikor a menyasszony kontyolása megtörtént, mivel két helyen zajlott a lakodalom, a menyasszony vendége¹⁸ jött újasszonyt látni, ezzel is szavatolva, hogy a lány státust váltott, tehát az új státusában üdvözölni kell őt. Az is megtörtént, hogy a menyasszony és a vőlegény ment át a menyasszonyos házhoz, felmutatni a menyecsét.

A lakodalom sokszor reggelig is eltartott, az utolsó mozzanata az volt, hogy a vőfélyek és a résztvevők zenés kísérettel hazakísérték a násznagyot.

A rítus még itt sem fejeződött be, hiszen a menyasszony új életet kezdve egy hétig nem mehetett ki a házból, *felmutatása* az utolsó mozzanata volt a beépítésének: *egy hétig az udvarra nem volt szabad kimenjen*. (L. H.) *Ruhát se volt szabad mosni, semmit, ameddig fel nem mutatták*. (H. A.) Az udvarra sem, a kútra sem mehetett ki, mert megszólták, hanem egy hét múlva násznagyasszonya (aki a vőlegény családjából származott) kíséretében először a templomba ment, és ezzel a szimbolikus „felmutatásnak” nevezett gesztussal végérvényesen részévé vált az asszonytársadalomnak (Bárh 2005: 139–142). A ruhamosás tilalma egy hiedelemre vezethető vissza, amely ennek a mozzanatnak a szakrális jellegét is hangsúlyozza. Akárcsak a szülés utáni hathetes asszony vagy a menstruáló nő, az újmenyecske is tisztáta-

17 Búzában a menyasszonytánchoz a *Ki a hibás?* kiáltás is hozzátartozott, amely arra utalt, hogy a lakodalmon résztvevőknek fizetniük kell az ellátásért. Az volt a *hibás*, aki még nem táncoltatta meg a menyasszonyt, tehát még nem fizetett.

18 A menyasszony vendégén azokat a lakodalomra meghívott embereket értjük, akik a menyasszony családjára részéről voltak meghívva az eseményre, ezért ők a menyasszonyos háznál mulattak. Onnan mentek át éjfél után a vőlegényes házhoz, megnézni az asszonnyá lett menyasszonyt.

lan, még sem ide, sem oda nem tartozik. Bár a hathetes tisztátalanságra vonatkozóan a Mezőségen még nagyon sok hiedelem él, az újasszony tisztátalanságára alig találunk már példát, nem ismerik a szokás magyarázatát. Az újasszony addig státus nélküli, liminális/küszöbállapotban van, amíg a templomban *fel nem mutatják*. Ez a mozzanat jelenti az igazi beépülését, pontosabban visszaépülését a társadalomba, immár egy újabb státusban. Ennek a szokáselemnek az esetében a van Gennep-i mozzanatok mindegyike megtalálható: a preliminális fázist jelöli az elválasztó mozzanat, amely nyomán az újasszony nem mehet ki egy hétig a házból, tehát elválasztják addigi környezetétől, rokonaitól, barátaitól azért, hogy szokja az új helyét. A liminalitás periódusa éppen ez a hét, ami alatt nem moshat például, mert tisztátalan. A posztliminális vagy beépítő fázis pedig a felmutatásban ragadható meg, amikor is násznagyasszonya és anyósa a templomba kíséri és ott *felmutatja*. A bezártsága, elkülönítése utal arra, hogy a rítus nyomán liminális periódusba került, és csak a kivárt idő utáni templomi látogatás nyomán tisztulhat meg. A lakodalmat követő hetekben gyöngyeit és pántlikáit mind elajándékozta a család leánykájának, hiszen lányága, szépségének időszaka lejárt, öneki már nem szabad ékeskednie, sőt a vőlegénynek is le kellett mondania a virágbokrétáról, ezáltal mindketten öltözetükkel is jelezték megváltozott státusukat. *Nem volt szabad felékesítsed magad, nehogy másnak megtetszedjél. [...] nem volt szabad már, nem... nem se gyöngyöt, szalagot se. A vőlegény se többet, gátá, nem volt szabad többet bokrétát tegyen a kalapjába.* (H. A.)

A szökés – a deviancia egy esete

A lakodalom szokáskörével való foglalkozás nyomán derült ki, hogy a vizsgált településen a társadalom tagjai nem minden esetben vetik alá magukat a közösség által kínált normáknak. Az ember egyéni érdekei és meggyőződései, illetve társas létre való rákényszerülése gyakran okoz feszültséget. „Az emberi létezés eredendően individuális jellege, s az egyén belevetettsége egy nem általa választott társadalmi közegbe tartós feszültség forrása a személyes és a társas lét dimenziójában. Minden kulturális rendszer alapvető törekvése ennek a feszültségnek a kezelése.” (Kotics 2001: 5.) Az egyén, aki a közösség normarendszerének nem veti alá magát, büntetésben részesül, ahol a cél mindig a deviáns viselkedés megszüntetése, illetve annak a normához való hozzáigazítása.

Heller Ágnes *A szégyen hatalma* című írásában különbséget tesz külső és belső tekintély között, amit „szégyen-kultúrának” és „lelkiismeret-kultúrának” nevez (Heller 1996: 10). Kotics József ezeket a fogalmakat árnyalva állapítja meg, hogy: „Az erkölcsi normák legitimitásának két alapvető formája van: a hagyomány és az ész. A szégyen a külső, a lelkiismeret a belső tekintéllyel áll kapcsolatban. A szégyen esetében a tekintélyt azok a társadalmi szokások jelentik, amelyet »mások tekintete« képvisel. A lelkiismeret esetében a tekintély a gyakorlati ész, amely belső hangként nyilvánul meg. A tradicionális társadalmakban a normák legitimitásának egyedüli forrása a szégyen, míg a funkcionális társadalmakban a lelkiismeret válik

meghatározóvá. Ilyen értelemben szokás »szégyenkultúrákat« és »lelkiismeretkultúrákat« szembeállítani egymással.

Ha a jóról és rosszról való tudás igazságáról kizárólag a hagyomány kezeskedik, akkor az erkölcsi tekintély külső. A külső tekintély azoknak a konkrét normáknak az összessége, amelyeknek az emberek alávetik magukat. Aki ezt nem teszi meg, azt a többiek tekintete szégyenkezésre kényszeríti.” (Kotics 2001: 14–15.)

Ördögösfüzesen gyakran megesett, hogy a lánykéréskor megejtett egyezségeen a két család nem tudta érdekeit összehangolni, ezért a vizsgált időszakban (1930–1960) gyakoriak voltak a szökések. Talán nagy merészség lenne a kutatás szempontjából a szökéssel lebonyolított házasságkötést tekinteni ennek az első korszaknak a meghatározó vonásának, de az öt, ebben a korszakban házasságot kötő adatközlőim közül három szökött, és csak kettőnek volt rendes lakodalma. Szinte minden eset más, alig lehet általános formákat megállapítani, ezért a kutatást esettanulmányok kidolgozására építettem.

A szökésnek különböző okai lehetnek:

1. A választott párt nem kedvelte a szülő.
2. A fiú még nem volt katona – H. A. esete.
3. A fiatalok hamarabb el akarták kezdeni a szexuális életet.
4. A fiatalok családjainak anyagi helyzete, származása, érdekei nem találtak – P. E. esete.
5. A szülők nem tudtak megegyezni a hozományt illetően.
6. A lány megesett.
7. A szülők anyagi helyzete nem engedte meg, hogy lakodalmat tartsanak.
8. A lány már volt férjnél – V. A. esete.

A szökésnek több oka is lehetett tehát, és a háborús időkben gyakori volt, hiszen kilépést jelentett a társadalom erkölcsi szabályozása alól: aki szökött, arra már nem vonatkoztak az esküvőt illető szigorú normák, nem kellett „egyezséget” kötni, gazdaságilag semmiféle felelősséget nem jelentett.

A szökések elsődlegesen amiatt történtek, hogy a fiatalok tudták, a családjaik nem rendelkeznek a lakodalom megtartásához szükséges anyagi háttérrel. Erre nemcsak a Mezőségen, hanem Kalotaszegen is van példa. Nagy Janka Teodóra *A nőrablástól a házasságkötésig* című tanulmányában utal erre: „Alapvetően vagyoni okok játszottak szerepet a huszadik század elején Kalotaszegen a leányszöktetések számának megnövekedésében. [...] A szegényebb családok ugyanis, akik nem tudták vállalni a házassággal együtt járó anyagi terheket – különösen a rendkívül drága kelengye kiállítását –, e jogszokás felelevenítésével kerestek kiutat.” (Nagy J. K. 2001: 50.) Erre erdélyi román gyűjtésekből is van példa: „A lakodalom státusjelölő és arra szolgáltatott, hogy státust teremtsen. A két világháború közötti Romániát vizsgálva elmondható, hogy annak az anyagi lehetetlensége, hogy valaki nagy lakodalmat tartson, szégyenteljes volt. Bernea mutatta ki 1967-ben, hogy azokat a lakodalmakat, amelyek a közösség normáit megszegették, éjszaka tartották meg, a közösség előtt titokban tartva. Ezeken a lakodalmakon kevés meghívott volt, és nem előzte meg templomi szertartás.” (Vasile 2015: 140; fordítás tőlem – Sz. M.)

A szökésnek azonban lehetnek érzelmi okai is. Ha a két család közül valamelyiknek nem tetszett a gyermekük választottja, és „tiltották őket egymástól”, gyakran megesett, hogy a fiatalok a szülők akarata ellenére mégis megszöktek. A szökés már elég ok volt arra, hogy utána a házasság, ha nem is a megszokott módon, de mégis csak létrejöjjön. Ilyenkor a szökötteket igyekeztek minél előbb megbüntetni és a büntetésük lerovása után integrálni. Olyan is megtörtént, hogy a lány megesett, így aztán a fiú meg is zsarolhatta a lány családját, hogy csak akkor veszi el a lányt (és szabadítja meg a „szégyentől”), ha odaigérték neki a lány családjának a vagyonából azt a földet, amit ő szeretett volna. A fiúnak érdeke volt tehát a lányt szexuálisan (is) megkörnyékezní, a lánynak pedig, mesélik adatközlőim, eléggé okosnak és ügyesnek kellett lennie, hogy szexuálisan csak annyit engedjen meg, amennyire feltétlen szükség volt ahhoz, hogy a fiú ne hagyja ott. Ha a fiatalok mégsem akartak várni a szexuális élet elkezdésével, akkor megszöktek. Régen a lány szüzessége nagy érték volt, így a házasság előtti szexuális együttlét teljes mértékben tiltottnak számított, és kevés lehetőség volt titokban együtt lenni, fel kellett vállalni a kapcsolatot, a szökés pedig egy módja volt ennek. Devianciának számított ugyan, de ezt a fiatalok vállalták, ha nem akadt más lehetőségük.

Természetesen a szökésnek is megvolt a maga normarendszere, a maga kialakult szokásstruktúrája. A következőkben a szökésnek három különböző okból adódó változatát vizsgáljuk meg, keresve azokat a hasonlóságokat, illetve különbségeket, amelyek a társadalomra való jobb rálátást biztosíthatják.

H. A. esetében, aki 1953-ban szökött meg, 17 évesen, elsősorban értékrendbeli és társadalmi különbségek okozták a szökést: a fiú családja „világibb” szemléletű volt, és a fiú nem volt még katona, ezért a fiatalok meg sem próbálkoztak a megszokott úton házasságot kötni, mivel megszöktek. A szexualitás kérdése sem volt elhanyagolandó, ugyanis a menyasszony már a szökés éjszakáján elveszítette szüzességét, erről az anyós számára a véres lepedő árulkodott. A szökés előre megbeszélte időpontban zajlott, úgy, hogy a lány este, amiután mindenki elaludt, kilopózott a családi házból, találkozott a szeretőjével az előre megbeszélte helyen, a ház közelében. Innen együtt mentek el, általában „a szülők alatt” (Füzesen), rejtett utakon akár a fiú családjához, ha azok befogadták a lányt, akár egy semleges családhoz a fiú részéről. Ezek az emberek vállalták, hogy addig vendégül látják őket, amíg a szülőkkel megbékélnék: általában világibb szemléletű keresztszülőkhez vagy más rokonhoz, esetleg nagyszülőkhez szöktek a fiú családjából. H. A.-t a vőlegénye a saját szüleihez vitte. Ha a lány megszökött, az másnap rögtön kiderült, és onnan kezdve őt már nem tekintették hajadonnak, hiszen elvesztette legbecesebb „kincsét”: *Mind a ketten, már párom vot, már ha idejöttem, már meg... lefeküdtem vele már... értéktelen voltam, vot akit... megtörténhetett volna úgy, hogy hazavitt volna apám. De az is szégyen volt, mert volt olyan eset is, ha valaki még megszökött [...], hogy... elment a szülője és hazavitte, s aztán megesett léánynok tartották... s aztán nem vette el senki.* (H. A.)

A befogadó családhoz érkeve a lányt rögtön asszonnyá kellett változtatni, hiszen egyébként nem feküdhette le egy ágyba a „férjével”.

Ha itt a van Gennepe-féle osztályozás szempontrendszerét (van Gennep 1996) követjük, és az eltávolító, elválasztó, beépítő rítusokat keressük, észrevehető, hogy kiesik néhány lépés, illetve felgyorsulnak az események. Nincs leánykérés, nincs egyezkedés, nincs lakodalom (amely komoly gazdasági erőfeszítést jelentett a család számára), tehát kiesik az eltávolító és az elválasztó komponens, besűrűsödik az idő, és rögtön a beépítő komponens veszi kezdetét. A lányt fel kell kontyolni, szimbolikusan is meg kell valószínűsíteni a státusváltást. Ennek a feladatnak a végrehajtása arra az (asszony)személyre tartozott, aki a fiatalokat befogadva vállalta a „nász-nagyságot”.

Ha a fiú családjához szöktették a menyasszonyt, akkor az anyós szervezett be valakit a rokonságból vagy a szomszédságból a menyasszony felkontyolására, ami minden esetben még azon este/éjszaka megtörtént. Ha bizonyos lépéseket át is ugrottak a fiatalok a szabálysértés által, azért a legfontosabb mozzanatoknak a szimbolikus tartalmához még ilyen esetben is ragaszkodtak: *Szégyen vot a szökés, apám ezért haragudatt, há elmondam én, hogy hogy történt. Na s akkor aztán itten anyósamék híjják átol... Andorkáék laktak itt, az urammal első unokatestvér volt, hogy híjják átol, hogy kontyoljanak fel. Felköltötték őket s Ilona felkontyolt.* (H. A.) Ezután már a menyasszony nyugodtan „együtt hálhatott a férjével”, akivel azonban csak a következő napokban, hetekben eskették össze a hivatalos egyházi rend szabályai szerint is. A konty jelképes értelemmel bírt, és jelezte, hogy a státusváltás megtörtént.

Előbb a világi „méltóságok”, a szülők előtt kellett bocsánatot kérnie a lánynak, és ez is a családi kötelek fontosságára, a szülők iránti nagyfokú tisztelet jelentőségére utal. H. A., aki híres és ismert „mesélője” a falunak, a saját történetét is ízesen, mesébe illő narrációs technikákkal idézi fel: háromszor ment bocsánatot kérni az apjától, akit végül nagy szigorúságából a megbékélést sürgető szomszédok által elmondott Endre báró balladájának példája billentett ki. Az öngyilkosság lehetősége meglágyította az apa szívét, és megbocsátott a lányának, a vejét pedig innen kezdve fiaként szerette.

Ha a világi hatalmak előtt megvált a megbékélés, következett az egyházi feloldozás.

„A megszegyenítő büntetés mindig nagy nyilvánosság előtt folyt, sőt az emberek tekintélyes része tevékeny szerepet vállalt benne, hozzájárulva a vétkes megalázásához. Az egyház vagy a hatóság által kezdeményezett aktusban való aktív részvétel azt a tudatot eredményezte, hogy maga a közösség büntette meg bűnt elkövető tagját. Ez a ritualizált megszegyenítés arra utal, hogy a közösség jogot formál az egyén privát életszférájának megítélésére is, amennyiben az ellentétes a konszenzuson alapuló értékekkel. Ilyen esetben nemcsak az egyén, hanem a család jó hírve is csorbul.” (Kotics 2001: 18.)

Ezt a szokást hívták az Erdélyi Mezőségen *eklézsiakövetésnek*, amit ha nem is akkora szigorúsággal, de az egyházi képviselők következetességének köszönhetően még ma is gyakorolnak (lásd Barabás 2000b). Ha a fiatalok nem jelentkeztek önként a pap előtt, jelezve bűnüket, akkor általában a presbiterek feladata volt jelezni

a családnak az ekléziakövetés szükségességét. A menyasszony, aki már elvesztette lány státusát, konttyal ment a papi méltóságok elé a vőlegény oldalán. Azt, hogy ők egy héten többször is a templomba mentek, az egész falu látta és szégyennek számított, ezzel vezekeltek az elkövetett bűn miatt. Az irodában a pap rövid bűnbánó istentiszteletet tartott, a fiatalokkal közösen imádkozott, majd a végén feloldozta őket bűnük alól.

Az ekléziakövetés érdekessége, hogy a rítus célja nem a kirekesztés, hanem az integráció, amiről nem is annyira a pap felel, mint inkább a faluközösséget képviselő presbiterek, egyházi emberek. „A vezeklés nyilvánossága révén válnak újra a közösség teljes jogú tagjaivá azok, akik megsértették a közösség által kanonizált értékrendet. A faluközösség ily módon biztosítja az értékrend fennmaradását hosszú távon a közösség erkölcsi önvédelmét szolgálva.” (Kotics 2001: 36–37.)

A hét végén szintén az irodán, a presbiterek jelenlétében esküdtek meg. Ezt követően kis mulatságot is tartottak a legközelebbi rokonokkal. Ebből az ünneplésből hiányoztak a látványos elemek, a vonulás, a templomban való megmutatkozás, hiszen a normasértőket megfosztották ennek a lehetőségétől. Bár a nászéjszakát „elhálták” korábban, hiszen a szökés napjától a lány már az anyósáék házában aludhatott, az egyhetes „próbaidő” itt is megmaradt, aminek a leteltével a násznagyszony és az anyósa elvitte „felmutatni” a templomba. Ott, az addigi helye a lányok padjában üres maradt, és ettől kezdve az első padba került, az anyósa mellé, mert a férje családja rangos család volt a faluban, a családok pedig nemzetségek szerint foglalhattak helyet a templomban. H. A. esetében ennek a korán elkezdett házasságnak az ára az lett, hogy a férjét röviddel az eskü után elvitték három évre katonának, így neki, újasszonyként, az anyósáékkal kellett laknia, férje nélkül.

P. E. esetében a szökést a kollektivizálás megjelenése okozta. Mivel az ő testvérei már férjhez voltak adva, bátyja pedig egyetemet végzett és elköltözött a faluból, a családi ház és a szülők gondozása rá hárult, ezért nem szeretett volna úgy férjhez menni, hogy ő költözzön a vőlegény otthonába. Döntését az is megerősítette, hogy az ő szülei hamarabb beálltak a társulásba, mert *kellett a papír a bátyámnak az egyetemre* (P. E.), más szóval, igazolni kellett az orvosi tanulmányokat folytató fiuknak, hogy szülei hatalmat tisztelő falusiak.

A lány nem akart a férje családjához költözni, mert azok „nagygazdák” voltak, sok volt a föld, sokkal többet kellett volna ott dolgoznia, mint így, a társulásban. Meggyőzte választottját, hogy szökjenek meg, mert akkor elkerülhetővé válik az, hogy őneki (mármint a lánynak) kelljen odaköltöznie a fiú családjához. Ez az eset is példázza, hogy a lakodalom forгатókönyvének a szigorú betartása mennyire fontos volt. Kérdésemre, hogy miért nem tarthatnak „rendes” lakodalmat a szökés helyett, az volt a válasz, hogy azért nem, mert akkor kötelező módon odavitték volna az újasszonyt a férj otthonába, amit el akartak kerülni. Arra nem volt mód, hogy a szokást végigkövetve a menyasszonyt elvigyék az anyósához, kivárja a próbahetet, felmutassák a templomban, és aztán mégis visszaköltözzön a saját otthonába, hiszen ez szégyennek számított volna, és a szokás logikájával sem egyezett volna.

P. E.-t a férje a nagyszüleihez szöktette, és bár „nem tudták elhálni” az éjszakát, mert a lánynak éppen havi vérzése volt, a szökést érvényesnek tartották. Ilyenkor a vőlegény családjá azért ellenezte a szökést, mert így a lánnyal nem adtak semmilyen hozományt. Amikor P. E.-t megszőktették, az első vendég a háznál egy rokon volt, aki aztán vitte tovább a hírt a faluba, hogy a fiatalok megszőktek, és ironikus megjegyzéseket tett a hozomány hiányára: *...na jövek, hogy lássom az újmenyecs-két. Én Istenem, gondolom, én még nem voltam menyecske, mondom, hogy az volt a helyzet, hogy én lány... jöhöttem volna haza nyugodtan. Mit akarok mondani, jön, na osztán azt mondja, úgy teringette magát: majd meglátjuk, hogy milyen hozományt hoz az újmenyecske.* (P. E.)

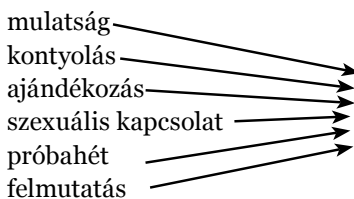
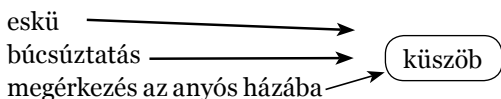
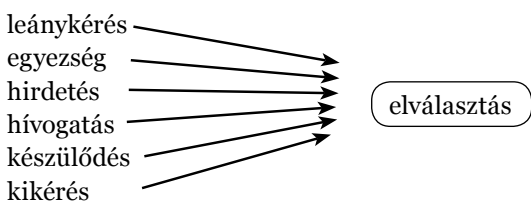
A kollektivizálás, a gazdasági helyzet átértékelődése a lakodalmi rítusok átalakulását is magával hozta. A fenti eset inkább csak az átmeneti időszak nehézségeire, irányvesztettségére világít rá, amikor az érdekek más okok miatt sem egyeztek: a vőlegény családjának vagyona, sok földje ebben az esetben, ami a menyasszony értékrendje szempontjából hátrány volt. Korábban bármelyik lány örült volna, ha módos helyre megy férjhez, ám ebben a kontextusban a sok föld sok munkát jelentett a lány számára, amit a társulásban támasztott követelményekkel szemben tehernek érzett. Egy másik tényező is közrejátszott itt: a menyasszony testvérbátyja orvosi egyetemre járt tanulni, és a politikai rendszer megkövetelte a hatalomnak való alávetettséget. Ez a követelmény nemcsak a tanulni vágyó fiatal szüleire, hanem még a testvérekre is kihatott, ezért ha olyanhoz megy feleségül, aki ellenkezik a kollektívbe való beállással, a testvére előrehaladását gátolta volna. P. E., amint ez az interjúból kiderül, ezt a szempontot is figyelembe vette, amikor a szökés mellett döntött.

Más esetben, például V. A. esetében azért történt szökés, mert a menyasszony egyszer már férjnél volt, de nem éltek jó házasságban, ezért nyolc hét házasság után elváltak. Mivel egyszer már volt menyasszony és már kontya is volt, nem tarthattak lakodalmat még egyszer, így ők is ekléziakövetés nyomán házasodtak össze. Ez a szokás máig él, ugyanis az elváltak vagy az özvegyek is csak a parókián esküdhetnek, a közösségnek a kontrollja még működik.

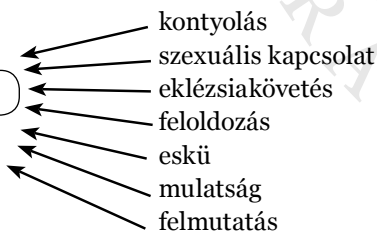
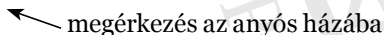
Az ekléziakövetés révén megfosztották a házasulandókat a nyilvános megmutatkozástól, elvették tőlük – büntetésből – a rituális szertartás végigkövetésének jogát, mivel szántsándékkal vonták ki magukat a falu erkölcsi szabályrendszeréről. Ebben az esetben a van Gennep-féle kategóriáknak hiába is keressük a helyét, hiszen itt az elválasztás és a liminalitás periódusa szinte teljesen eltűnik, a beépítés pedig sokkal problémásabb. A legpregnansabb megmutatkozó szokás a konty felkötésének fontossága, ami a beépítés legfőbb jele: ha a fiatalok elkerülték az átmenet fokozatainak a bejárását, ami a lány/legénystátusból vezet a házas státusa felé, akkor a státuszjelző szimbólummal, a konttyal rögtön jelezni kell, hogy az átlépés megtörtént. Az egybekelés ebben a formájában egy lehetősége a szexuális kapcsolat sürgetésének. Kimarad az egyezés, a kikérés, a készülődés, az eskü, a mulatság azért, hogy a fiatalok mielőbb szexuális kapcsolatba léphessenek, hiszen az adatközlők nem tagadják, hogy ezekben az esetekben ez az elsődleges cél.

Van Gennep fogalmaihoz visszatérve elmondható, hogy az átmenet az első két fázis (elválasztás, küszöb) kimaradásával valósul meg, illetve a liminalitás helye eltolódik: amiután a lánynak a fejére kötötték a kontyot (rendszerint aznap este, amikor megszöktették), szexuális kapcsolatba léphet a választottjával, bár az még nem volt sem az egyházi, sem a világi hatalmak előtt a férje. A közösség a konty szimbolikus felkötése révén engedélyezte a kapcsolatot, megtette a beépítési cselekvéseket. Az egybekelésnek ezen a szinten megtörtént a megpecsételése, azonban az egyházi „hatalom” előtt is tisztázni illett a helyzetet. A liminalitás itt veszi kezdetét, hiszen a lánynak bűnhődnie kell vétkéért, imádkozás által. A feloldozás és a templomi eskü jelzi aztán az újabb beépülési lehetőséget. Ha egy grafikonon ábrázoljuk a hagyományos modellt és a szokés modelljét, így néz ki:

Hagyományos forma:

Szokés

A szökés szokásrendszerében az átmeneti rítus fázisai eltolódnak, átértékelődnek. Az alapfogalmak itt is felfedezhetőek, hiszen van krízishelyzet, amit meg kell oldani, van liminális állapot, amiből a beépítés révén kerül ki a menyasszony illetve a vőlegény, azonban a kategóriák rendje eltolódik.

A preliminaritás fázisa teljesen eltűnik, a liminalitás átértékelt helyzete pedig azután veszi kezdetét, hogy a menyasszonyt a „világi” szféra szabályai szerint már beépítették, hiszen a kontyolás után kell bocsánatot kérnie előbb a saját családjától, azután az egyházi hatalmaktól. Ebben a periódusban ő valóban küszöb-helyzetben van, hiszen ha véletlenül megtörténne, hogy a választottja mégsem veszi el, akkor nagy valószínűséggel vénleány marad, és mivel elveszítette a lányok legbecesebb kincsét, a szüzességét, a szülők családjában marad élete végéig. Erre vonatkozóan egyetlen esetet sem találtam a terepen, azonban az átmeneti állapotot az ettől való félelem indokolja a szökött lányok esetében.

A beépítő rítusok sokaságával találkozunk: a kontyolás, az ekléziakövetés, az el nem mulasztott multság mégiscsak jelzése a státusváltásnak, amit a közösség előtt is meg kell erősíteni. Niedermüller Péter szerint a menyasszonyhoz kapcsolódó nagyszámú beépítő rítus jelként funkcionál a társadalomra nézve. Bár ő nem a szökésről, hanem a megszokott rend szerint zajló lakodalmakról beszél, kijelentésének érvényessége a szökéssel megvalósított egybekelésre is vonatkozik: „A preliminaris és posztliminális rítusok döntő mértékben a menyasszonnyal állnak kapcsolatban. Ezek a szokások igen pontosan tükrözik a paraszti társadalomnak a férfi/nő viszonyról, a család rendjéről, belső szerkezetéről vallott felfogását. Az a tény, hogy a preliminaris és posztliminális rítusok elsősorban a menyasszonnyal kapcsolatosak, rá vonatkoznak, jelzi, hogy a házasságban a menyasszony kerül »új« családba, a nő »megy férjhez«, a férfi »vesz magának feleséget«. Ezek a szokások tehát pontosan jelzik a férfinak a családban játszott vezető szerepét.” (Niedermüller 1983: 414.)

A „nagy felhajtás” elmarad, a fiataloknak tilos a ceremónia, mivel bünt követtek el: a normarendszert megszegték, kiléptek mind a világi, mind az egyházi szabályok alól, ezért a lakodalmi multság is szűk körű. A megmutatkozás, a rítus eljátszása itt kimarad, és ez a mozzanat büntetésértékű a fiatalokra nézve.

Ha a menyasszony/vőlegény állapot egyfajta kiváltság, a fiatalság korának a betetőzése, amire mindenki úgy emlékszik vissza, mint egy üdvös állapotra, akkor a szökés révén ettől megfosztják a fiatalokat. A nők narratíváiban nagyon gyakori elem a „menyasszony koromban” állapotra, mint egyfajta legszebb, legjobb állapotra való visszautalás. Éppen az ettől való megfosztás a büntetése a szökötteknek, akik nem a megszokott módon köthetnek házasságot. A reprezentatív fogalmak, amelyekkel leírják az így megszervezett egybekelést: *titokban, sötétben, eldugott helyen, csendben, szűk körben, felhajtás nélkül, csak a parókián*. „A helyi társadalom nemcsak a közös mindennapi élet valamennyi területén, hanem ezen túlmenően az életfolyások és élettervek, az individuális szükségletek és a magánérzések vonatkozásában is illetékesnek nyilvánította magát.” (Kotics 2001: 15.) A normatívák, a szabályozás ereje mutatkozik meg az ekléziakövetés szokásában is.

Lakodalom a kultúrotthonban – a kommunizmus idején (1960–1990)

A szocializmus kiépítése 1945 után nemcsak a helyi társadalomban, hanem a szociális rendszerben is átalakulásokat hozott. Ördöngösfüzesen a kollektivizálás 1949-ben kezdődött, amikor még csak tetszőlegesen volt felkínálva a csatlakozáshoz a lehetőség. Adatközlőim szerint ekkor már 70 család beállt önszántából a kollektívbe, majd 1959-ben mindenkit kényszerítettek. *Akkor '49-től 70 család volt a kollektívbe. Elvették a réteket és az embereknek adtak a hegy tetején. Elvették a réteket... volt ez a Sallak, annak volt vagy 100 hektár földje hegyen, réten, elvették a földet s a hegyről odaadták a földeket az embereknek, akiknek volt ilyen. Kicséréltik. S '59-ig ez a 70 család volt a kollektívbe. '59-be akkor tavasszal kényszerítették az embereket hogy menjenek be a társulásba, tovarasie, akko úgy mondták... bémen-tünk a társulásba ősszel, tavasszal – fără discuție – mindenki.* (L. Zs.)

A szegényebbek, akiknek ez anyagilag „megérte”, hamarabb beálltak, a gazdagabb, több földdel és állattal rendelkező vagyonosabb gazdák viszont csak erőszakkal voltak hajlandók csatlakozni.¹⁹ A folyamat 1962-ra zárult le. Az 1950-es évektől kezdődő iparosítás révén gyárak épültek, és az ördöngösfüzesiek is elkezdtek városra járni dolgozni. Szamosújváron 1959-ben épült fel a „kombinát” (famegmunkálással foglalkozó gyár), 1962-ben a kenyérgyár, a szőnyeggyár, a szeszgyár, az üvegyár, ami az ördöngösfüzesiek számára is kedvező munkafeltételeket jelentett, hiszen a város akár biciklivel is elérhető közelségben volt. A városra költözést az is indokolta, hogy a gyári munkások számára az állam tömbházlakást biztosított, így az ördöngösfüzesiek közül sokan kikérték a lakást, de sok esetben nem költöztek be, hanem továbbra is hazaingáztak. Ennek a folyamatnak a nyomán a készpénzforgalom is megnőtt, hiszen a falusi gazdaságokat továbbra is a megengedett formában próbálták fenntartani, de a városon szerzett jövedelem javított az emberek jólétén. Az addig nagy szegénységben élő falusi emberek, akik az 1952-ben történt pénzváltás²⁰ nyomán alig jutottak készpénzhez, örvendtek ezeknek a változásoknak, és kihasználták a kínáló lehetőségeket.

19 „A falvak lakosainak túlnyomó többsége földműves volt, az általuk alkotott gazdatársadalomhoz képest a pár kézműves – varga, csizmadia, kovács, továbbá pásztor – számbeli kisebbségben volt. A szegényparasztkok és nincstelének szorgalmas munkával és kitarással gazdává válhattak. Aki a vidéki társadalomban semmire sem vitte, annak – általános megítélés szerint – restsége vagy pazarlása volt az oka.) Ők a kedvező politikai konjunktúrát kihasználva lehetőséget kaptak a felemelkedésre.” (László 2009: 57–58.)

20 1952-ben, a 37-es dekrétum alapján Romániában pénzváltást eszközölt a kormány. 20-400 közötti régi lejért kaphattak az emberek 1 új lejt. Ez tulajdonképpen nem is pénzváltás volt, hanem az emberek javainak az eltulajdonítása. A folyamat már 1947-ben elkezdődött, amikor is a gyárak még a gazdag polgárok kezében voltak, a bankok a liberálisokéban, ez pedig nem tetszett az akkori kommunista hatalomnak. Az államosítás nyomán a magánvállalkozásokat sikerült megszüntetniük, 1952-ben pedig a pénzváltásnak nevezett eljárással megfosztották az embereket az anyagi javaiktól. 1 új lejt adtak a régi 20 helyett, de a váltást csak bizonyos határokig valósították meg, a nagyobb összegeket nem váltották be teljes mértékben. Ezáltal a Kommunista Pártnak sikerült megszüntetnie a gazdag polgári réteg gazdasági erejét, és a tőkét magához vonzania. (Forrás: a Román Nemzeti Bank története; lásd: <http://www.bnr.ro/Perioada-contemporana--1051.aspx>)

A földtulajdon erőszakos felszámolása és a kiszámítható városi, gyári jövedelem megjelenése magával hozta a lakodalomtartás addig bevett szokásának az átalakulását. A hely, az idő, az ételek, a ruházkodás, az ajándékozás módja is gyökeresen megváltozott, de olyan elemek is kiestek vagy beépültek, amelyeket a technikai fejlődés vagy a falu infrastruktúrájának a megváltozása eredményezett.

1960-ban bevezették Ördöngösfüzesre is a villanyt, így a közvilágítás szintén hozzájárult a civilizációs színvonal emelkedéséhez. Az 1966-ban bevezetett abortusztörvény²¹ a népességnövekedéshez is hozzájárult, több gyerek született. A technikai fejlődés úgyszintén beleszólt a rítusok alakulásába, ugyanis az 1960-as évektől faluhelyen is megjelent a fényképész, akit ha még nem is hívtak meg a falusi lakodalomba, de a fiatal pár bevonult a legközelebbi városba, közvetlenül a lakodalom után, és megörökíttette az eseményt. A mobilizáció növekedésével az endogámia is megszűnt, gyakorivá váltak a más falvakból hozott menyasszonyos lakodalmak. Az 1980-as évekre tehető az esküvői meghívó megjelenése, hiszen ekkor a nyomdák már kínálták erre a lehetőséget. A fodrászhoz járás divatja, illetve a lakodalmi frizura készítése is a városiasodással indokolható, ugyanis az 1970-es évektől a menyasszony már hosszú fehér ruhába öltözött és kontyba fogták a haját a fátyol alatt. Sok esetben nemcsak a menyasszony, hanem a koszorúslányok és a násznagyszony is fodrásszal készítették el a hajukat erre az eseményre. (lásd 6. kép)

1974-ben megépült a kultúrotthon, így lehetőség volt nagyobb mulatságokat tartani. Nagyobb ünnepekkor, karácsonykor, húsvétkor tartottak az ünnep minden napján mulatságot külön a fiataloknak, külön a középkorosztálynak, de nyaranta szombat esteiken is összegyűltek a fiatalok. Ettől kezdve a régi szokást folytatva, kezesek gondoskodtak a cigány beszerzéséről a mulatságba. Később aztán külön szervezték a diszkót és a bált. A kultúrház nagyobb termében zajlott a bál, ahol népi zenekar játszott, ám ezek a zenészek nemcsak hagyományos ördöngösfüzesi népzenet játszottak, hanem újabb stílusú zenéket is, a közösség igénye szerint: tangót, keringőt, háromlépést, hétlépést stb. Az 1980-as években meghalt az öreg Pikili, a falu korábbi zenésze, és ez is befolyásolta a mulatságok modernizálódását. A diszkót a fiatalabbak szervezték az 1980-as évektől, ott már nem élőzene volt, hanem magán. Mielőtt a kultúrotthon felépült volna, a falubeli fiatalok rendszerint az iskolában tartották ezeket a mulatságokat az 1970–1980-as években. Ezeket a találkozásokat azonban nem az iskola szervezte, hanem a fiatalok igénye szülte. A kommunizmus ideje alatt érdekes módon ezeket a közösségi összejöveteleket nem tiltották, sőt szorgalmazták az iskolaigazgatók és a tanárok. Ezeken a román és a magyar fiatalok együtt mulattak, a zenész pedig „nekik is húzta”.²²

21 A kommunista hatalom 1966-ban adta ki a 770-es számú dekrétumot, amely megtiltotta az abortuszt a népesség növekedése céljából.

22 Az ördöngösfüzesiek határozottan elkülönítik magukat a Mezőség más falvaitól akkor, amikor táncról van szó, ugyanis állítják, hogy ők mindig csak a csárdást táncolták, és a „hátradobásnak” nevezett táncmozdulat – amely egyébként elterjedt táncmotívum az egész Mezőségen mind a magyarok, mind a románok körében – a románok tánca.

1981. január 17-én telefonközpont létesült a faluban, és a körülbelül 400 családból 126 házba bevezették a telefont, így a távolabb élő rokonokkal, ismerősökkel is könnyű volt tartani a kapcsolatot. Az 1980-as években bekövetkező szigorító eljárások az ördöngösfüzesiek életébe is beleszóltak: megjelentek az ételjegyek, nem lehetett könnyűszerrel bármihez hozzájutni, mert hiába volt pénz, az üzletekben nem sok mindent lehetett vásárolni. A napi adag kenyér és a havi adag élelmiszer megnehezítette a lakodalomtartást is. Időben be kellett szerezni a lisztet, cukrot stb., vagy sok esetben meg kellett spórolni, hogy a lakodalmi menü elkészülhessen.

L. B. I. és L.I. lakodalma 1990-ben zajlott, határesetet képezett a két „világ” között, és bár az új világ küszöbén történt az esemény, mégis rendkívül sok hagyományosnak mondható elemet tartalmazott, mondhatnánk azt is, hogy éppen ennek a „lejárt világnak” a hű lenyomatát képezte. Mivel mindkét oldalról hagyományokat tisztelő, falusi életvitelt folytató családokból származtak, a szülők mezőgazdaságból, állattartásból éltek, a fiatalok lakodalmát is a hagyományok mentén szervezték meg. A fiatalok 1989-ben döntöttek el, hogy összeházasodnak, így ebben az évben már meg is történt a leánykérés és az egyezés a két család között. Ekkor, a kommunizmusban lezajlott erőszakos kollektivizálás miatt, már nem volt a családok birtokában, tulajdonában olyan föld, amin „osztozhattak” volna, mégis a szokás megmaradt, és továbbra is egyezésnek nevezték. Ezen a találkozón tehát nem a fiatalok javai fölött egyezkedtek a szülők, hanem az eljegyzés és a lakodalom megszervezésével kapcsolatosan döntöttek el, hogy mikor, hol, milyen meghívottakkal, milyen násznagyokkal, milyen zenészekkel tartsák meg ezeket. Az udvarlás ideje alatt a fiú már gyakoribb vendége lehetett a lányos háznak, de mivel (például B. I.-ék esetében) gyárban dolgozott, inkább csak hétvégén találkoztak, a menyasszony pedig nem ment a vőlegény házába, csak a leánykérés után, előtte nem illett a lányoknak a fiúkhoz menni. A vőlegény sem aludhatott a lányos házban egészen a lakodalomig. A leánykérés után a szülőkre több szervezői feladat is várt, ilyen volt a zenészek megfogadása, a násznagyok felkérése, a rokonság beszerzése a készülődésbe, a vendégek személyes meghívása, a lakodalomhoz szükséges ételek és italok beszerzése. Ez utóbbi egyáltalán nem volt egyszerű feladat, hiszen a szocialista rendszer szigorú szabályai tiltották a halmozást.

Az eljegyzést, amely ebben az időszakban került be szokáselemként a lakodalmi előkészületekbe, a lány szülei tartották, és ez jelentős anyagi hozzájárulást is jelentett, a lakodalmat pedig a fiú szülei. Ekkor zajlott le a polgári eskütétel is, amit ebéd követett a lányos háznál, a kultúrban vagy a falu egyik, erre az alkalomra kibérelt kocsmájában, a „Bufet”-ben. A vőlegény a saját szűkebb rokonságával elment a lányos házhoz, és onnan együtt, *menetben*, tehát látványosan felsorakozva, hogy az egész falu lássa, mentek a *néptanácshoz*²³ (lásd 7. kép). A menyasszony erre az alkalomra civil ruhába, általában az akkor divatos „kosztümbé” öltözött, ami egy szoknyát és egy azonos anyagból készült blúzt jelentett, a vőlegény pedig öltönybe

23 A házasságkötő terembe.

öltözött (lásd 8. kép). Virágcsokrot is kapott a menyasszony, a násznép pedig szintén virágcsokrokat adott át a menyasszonynak az eskü után.

Az eljegyzések lehettek 70-80 személyesek is, ez a család méretétől és kapcsolataitól függött elsősorban. Ha otthon tartották, akkor kivitték a bútorokat, átrendezték a két szobát, és amikor táncra került a sor, asztalt bontottak. A nagy eljegyzéseket már a kultúrházban tartották. Itt pénzajándék nem volt, inkább praktikus tárgyakat adtak: mivel sok választék nem volt az üzletekben, a fiatal pár kapott kávéfőzőt, pokrócot, ebédlőkészletet, vagy aki külföldről tudott valami különlegesebbet szerezni, azt adta (pl. különböző kelméket, amiből majd az új asszony ruhát varrat-hasson). Az eljegyzésen a menyasszony jeggyűrűt is kapott, ezt betették egy pohár sörbe, és csak azután húzhatta ujjára, amiután az italt megitta, ami nem volt könnyű feladat, hiszen adatközlőm bevallása szerint addig nem igazán ivott alkoholt.

Az eljegyzést a leánykéréstől számítva néhány hónapra tartották, rendszerint annak az évnek az elején, amikor a lakodalom is volt. B. I. adatközlőmet karácsonykor kérték ki, májusban volt az eljegyzés, és nyáron a lakodalom. A jegyesség ideje alatt a falu tudomást szerzett a fiatalok szándékáról, és ez abban is megnyilvánult, hogy vasárnap kézenfogva, együtt mentek templomba, de még mindig külön ültek le: a menyasszony a lányok, a vőlegény pedig a fiúk karzatába.

Az eljegyzés mozzanata után a következő lépés a hívogatás volt, ami az ő esetükben már meghívóval zajlott. A meghívóra rá volt nyomtatva a visszajelzés kérése, de ezt nem vették komolyan a meghívottak, és a meghívó nem is igazán ezt a célt szolgálta még ekkor. A meghívós hívogatás az 1980-as években jelent meg, és teljesen kiszorította a vőfélyek általi meghívás szokását. Aki tudta, hogy tartozik, annak meghívóval vagy anélkül, így is, úgy is vissza kellett mennie. Ebben az időszakban már a meghívásnak anyagi vonzata is volt. Bálint Ildikóék lakodalmán 400-an vettek részt, és ezek között sok olyan vendég is volt, aki „tartozott” menni. Ez a tartozás azt jelentette, hogy a szocializmus éveiben kialakult nemcsak a Mezőségen, hanem Románia-szerte, magyar, román területeken egyaránt a reciprocitás a lakodalomtartást illetően (részletesen lásd Vasile 2015).²⁴ Ha valakit elhívtak a lakodalomba, ott komoly pénzüsszeggel ajándékozta meg az ifjú párt, és mindez azt jelentette, hogy amikor az illetőnek volt a lakodalma, illett visszamenni és visszafizetni az „adósságot”.

A hívogatást a szülők bonyolították le, a fiatalok csak a saját korosztályukat hívták meg. A menyasszony szülei, főként az édesanyja, a saját rokonaikat hívták meg, a vőlegény szülei a saját hozzátartozóikat. A vőfély kiléte felől is közösen döntöttek, a párokat a nagyvőfély jelentette be a lakodalom előtti napon, a káposztatöltéskor. A nagyvőfélynek különleges szerepe van, ő búcsúztat, és ő bonyolítja le a lakodalmat. B. I.-éknál 25 pár vőfély és *nyüszüleány* volt, mert nagy volt a rokonság, és mindenkit meg kellett szólítani. A második unokatestvérig, a szomszédokon át a fiatalokat mind meghívták vőfélynek vagy *nyüszüleálynak*, valaki ne hogy megsértődjön.

24 Monica Vasile Ursiban, az Erdélyi-Középhegységben végzett kutatásai kimutatják, hogyan válik a lakodalom ezúton kereskedéssé, hogyan válik a rituális szempontok helyett elsődlegessé a nyereség.

Adatközlőim szerint manapság a fiatalok nem örülnek már, ha meghívják őket *nyüszüleánynak* vagy *vőfélynak*, mert nem szeretik felvenni a népviseletet. Bálint Ildikóék esküvőjén már népviseletbe öltöztek, *magyarruhába*, de korábban, a kommunizmus idején a lányok rózsaszín és világoskék selyemruhába öltöztek annak függvényében, hogy kinek a vőfélye volt: a vőlegény részéről kék, a menyasszony részéről pedig rózsaszín ruhát viseltek.

A kommunizmus időszakában adatközlőm szerint egy hónapban több esküvőre is mentek, ha meghívták őket, és nem volt gond, mert nem jelentett anyagi terhet. Ma már viszont gyűjteni kell a pénzt, ha az ember tudja, hogy hivatalos egy lakodalomba: *Most egybe mész, és egy évig érzed.* (B. I.) Az emberek anyagi helyzete más volt a kommunizmus időszakában, ugyanis a készpénzt nem volt mire elkölteni, az üzletek nem kínáltak olyan áruválasztékot, mint ma. Az emberek megvásárolták a legszükségesebbeket, és meg is tudtak spórolni a fizetésükből.

A lakodalmakat az 1960-as évek végéig otthon tartották, a házban, külön a menyasszonynál, külön a vőlegénynél, hiszen egy helyen nehezen fértek volna el. Kiürítették a szobákat, plusz asztalokat és padokat vittek be, és ott zajlott az asztalülés. Amikor táncra került sor, asztalt bontottak, és szintén bent táncoltak. Az 1970-es évektől a lakodalmakon résztvevők száma megnőtt, nagyobb lakodalmakat kezdtek tartani, így a ház már szűkösnek bizonyult, és sátort építettek az udvarra és az utcára. A lakodalmak létszámának növekedését adatközlőim a népesség általános megnövekedésének tulajdonítják, illetve annak, hogy egy-egy lakodalomra több vendéget hívtak, mint korábban, mert bármennyire is szigorú volt a kommunista rendszer, azért az emberek magasabb életszínvonalon éltek, mint ezt megelőzően, és a korábbi nagy szegénységgel ellentétben most már megtehették, hogy nagyobb létszámú lakodalmat szervezzenek.

Az 1960-as évekig a gyerekek nem mehettek a lakodalomba. Az otthon tartott lakodalmakon a vőfélyek és a *nyüszüleányok* voltak azok, akik felszolgálták a menüt, az ételek előkészítésére pedig szakácsnőt fogadtak. A szülők nem ültek le, mert ők figyeltek a vendégekre. A *vendéggazda* feladata az volt, hogy az italok, a sütemények asztalra kerüljenek, és mindenki jól érezze magát.

A papnak szólni a szülők feladata volt, a lakodalom napja előtti három vasárnap pedig a hirdetéskor az ifjú párnak illett ott lenni a templomban.

Vőfélyes hívogatás és tojásgyűjtés ebben a periódusban még nem volt.

A készülődésnek több mozzanata is volt, nem csak a legközelebbi rokonok vittek ajándékot, hanem mindenki, aki ment a lakodalomba. Az ajándékba beletartozott: a tyúk, az olaj, a rizs, a cukor, a liszt, mert ezeket a szocialista időkben nehéz volt beszerezni. A lakodalom vasárnapját megelőző héten a család készült. A készülődés attól függően, hogy ki tartotta a lakodalmat, történhetett a menyasszonyos háznál és a vőlegényes háznál, vagy csak a vőlegény házánál. Amikor a lakodalom a kultúrban volt, akkor általában a vőlegény házánál készültek. A lakodalmi főételeket ott készítették el a kultúrházban, az edényeket kölcsönkérték egy szamosújvári kölcsönzöből. Onnan adták a padokat, asztalokat is. A lakodalom előtti héten elkészí-

tették a süteményeket, a sós pereceket, a laskát, levágták a disznót. A laskanyújtás két héttel hamarabb volt a vőlegény házánál.

A B. I-ék esküvője 1990-ben az utolsó olyan lakodalom volt a faluban, amelyen még szekerekkel vitték a menyasszony hozományát. Ebben az időszakban a „szekeres” lakodalom már nem volt jellemző, de I. is és férje is olyan családból származott, akik ragaszkodtak a hagyományokhoz, és ezért ezt a szokáselemet is megtartották. Bár a régi lakodalmakon ez a szokás a lakodalom napjához kapcsolódott, itt a hozományt elvitték egy héttel hamarabb, hogy azok az asszonyok, akik mennek készíteni, lássák, hogy mi van a menyasszonynak. Ott, az anyós házában egy szobát a fiatalok számára kiürítettek, és ide tették be a majdani újasszony holmiját. Régebben, az 50–60-as években a menettel együtt ment a szekér is, tehát a lakodalom napján vitték át a hozományt is, ez itt hamarabb zajlott. Az ökrök ilyenkor ki voltak díszítve, meg voltak mosva, nagy bojtokkal a nyakukban, ezeket a *kollektívtól* (télesztől) kérték kölcsön, mert ott volt 40 pár ökör, amiből kellett 4-5 pár. Délelőtt, a lakodalom napján odamentek a menyasszonyos házhoz, feldíszítették az állatokat, 4-5 szekér telt meg. Az asszonyok bentről kiadták a hozományt, mások a szekereken rendezgették, hogy mutatós legyen. A vőlegény házánál a háziak lerakták.

1975 után már nemigen vitték a hozományt, mert a lakodalmak bekerültek a kultúrházba. A vőlegény házánál várták őket pálinkával, és mindenki nézte a szekereket. Ez a folyamat a menet indulása előtt zajlott. Hogy később leszoktak a hozományszekeres lakodalmakról, azzal is magyarázható, hogy nem költöztek a vőlegény szüleinek a házába, nem kívántak „felhajtást”, állat pedig azért nem kellett, mert nem tartottak. A hozományba beletartozott a bútor (ágy, tükör, fotelek, nagyszekrény), 6 párna, paplan, törülközők, csipkés lepedők, keresztszemes abroszok, kelim abroszok, fotelterítő, ágyterítő, nagyasztal-, kisasztalterítő, szőnyeg és egy bi-
valy. Az edényeket az eljegyzésre kapták.

A lakodalom napján viselt ünnepi ruhákat mindenki magának szerezte be, a vőlegény a menyasszonnyal együtt választotta ki a vőlegényi öltönyt, a menyasszonyi ruhát varrónő készítette a faluban. B. I. az anyósától az eljegyzésre kapott anyagból varratta az újasszony ruháját, de ez nem volt általános szokás.

A lakodalom szombatját megelőző pénteken sütötték a kenyereket, töltötték a káposztát, vágták a tyúkokat. Aki itt, a készítésen megjelent, arról lehetett tudni, hogy ott lesz a lakodalomban is. Az ajándék értékéről lista készült, *fel volt írva, hogy ki hozott tyúkot és ki nem* (B. I.). Ha valaki gyászolt és adós volt, elküldte a tyúkot és a borítékot, de nem ment el. A B. I-ék esküvőjén mindkét helyen készülődtek, mindkét helyen vágtak disznót, mert a szülők az egyezségen abban egyeztek meg, hogy a menyasszony családja, amellett, hogy megtartja az eljegyzést, a lakodalom költségeihez is hozzájárul.

A lakodalom hetének a péntekje fontos nap volt, mert ekkor gyűltek össze a vőlegényes háznál a vőfélyek és a *nyűszüleányok*. Ennek a találkozásnak több funkciója is volt: ekkor díszítették fel a kapukat zöld ággal, ekkor készítették el a *nyűszüleányok* csokrait, illetve indultak feldíszíteni krepp papírral a kultúrházat is. A *nagyvőfi* szintén ezen az estén jelentette be, hogy ki kivel lesz pár a lakodalom alatt, il-

letve hogy hánykor találkoznak másnap a vőlegényes háznál azért, hogy együtt indulhassanak a zenészéért. A párokat úgy döntötték el, hogy felírták a fiúkat is, a lányokat is születési adataik szerint sorrendben, és mindenki azzal került össze, aki hozzá korban a legközelebb állt. A *nagyvőfi* pénzt gyűjtött a *vőfiktől*, hogy megrendelhesse a koszorúslányok számára a krepp papírba csomagolt virágcsokrokat, amit aztán másnap adtak át nekik.

A lakodalom napja azzal kezdődött, hogy megérkeztek a *vőfik* a vőlegényes házhoz, és elmentek a zenészéért. Utána elvették a csokrokat és a piros szalaggal feldíszített pálinkásüvegeket, és ki-ki elindult a maga *nyüszüleánya* után. Útközben a pálinkából illet mindenkit megkínálni és inni az új párra. A *nyüszüleány* kikérése úgy történt, hogy a lány várta a *vőfit*, és bokrétát tűzött a kalapjába, szalagot kötött a botjára, illetve egy másik szalagból készített bokrétát a mellére.

Innen visszatértek a vőlegényes házhoz, és együtt indultak el a násznagyért. A menyasszony felőli koszorúsok a menyasszony násznagyáért, a vőlegény felőli koszorúsok a vőlegény násznagyáért, később együtt előbb egyikért, utána a másikért. A násznagyasszony süteménnyel és itallal kínálta a vendégeket, illetve tortát készített az ifjú pár számára, amit aztán a nagyvőfély vitt a lakodalmas házhoz vezető úton. Ennek szintén reprezentációs értéke volt, hiszen az úton bámszokdók láthatták, hogy a násznagyasszony milyen tortát készített vagy készítettett, hiszen ezek díszes, többemeletes torták voltak (lásd 9. kép). Miközben a menet az úton haladt, a zenészek muzsikáltak, a vőfélyek pedig a magasban ritmusra összecsapták a botjukat és énekeltek, hogy mindenki lássa, hallja, hogy mennek. Azzal kezdték, hogy *Lakodalom van a mi utcánkban...*, majd folytatták más lakodalmasnak nevezett nótákkal: *Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom...;* „*Porzik, porzik a füzesi utca...;* *Jaj de szépen harangoznak, talán az én galambomnak...;* *Hideg szél fúj édesanyám, hozza ki a kendőm...* A lakodalmas házhoz érkeve az udvaron vagy a sátorban még táncoltak egyet, utána pedig közösen elindultak a menyasszonyért. Közben a menyasszonyos háznál a násznagyasszony segítette a menyasszonynak felöltözni. A kommunizmus idején tartott esküvők esetében kimarad a tyúk- és kakasküldés szokása, nagy valószínűséggel azért, mert a szimbolikus tartalmakat már nem értették. A vőlegény búcsúztatása (lásd 10. kép) is ebben az időszakban épült be a szokásba, korábban erre nem emlékeznek, például az 1968-as vőfélykönyvben erre vonatkozó vers nincs is. Tulajdonképpen a rítus logikája szerint erre nincs is szükség, hiszen a vőlegény nem búcsúzkodik, ő ide tér vissza, ebbe a házba lakni a menyasszonyával. A búcsúztatás beépülése valószínűleg akkor következett be, amikor a megváltozott életkörülmények már azt tették lehetővé, hogy az új pár új házba költözzön, így a régi otthonától a vőlegény is búcsút vett. A menyasszony után itt, ebben az időszakban már az egész násznép elindult gyalogosan, zenésző kíséretében. A menyasszony utcájába érkeve az utat gyakran elköötték, annak jeléül, hogy a menyasszonyt elérni nem lesz egyszerű dolog (lásd 11. kép). Adatközlőim véleménye megoszlott a szokás szimbolikáját illetően, hiszen az utat akkor „kell” elkötni, amikor viszik a menyasszonyt a templomba, annak jeléül, hogy nem adják ki az utcából fizetés nélkül. A fizetséget a násznagy állta, ami főként pálinkát jelentett.

A menyasszony kapujába érve a háziak viccelődtek, nem engedték be a násznépet. A kapun bejutva előbb álmenyasszonyokat hoztak a vőlegénynek: idős asszonyt fátyolban, kislányt fátyollal letakarva, majd az igazi menyasszonyt. Ekkor a vőlegény átadta a menyasszonyi csokrot, de addig nem engedték be a házba, amíg a menyasszonyt nem búcsúztatták el. A menyasszony búcsúztatójára mindenki összegyűlt, ez képezte a lakodalom egyik legfontosabb mozzanatát: átjöttek a szomszédok, megállt a zenészó, mindenki kiment az udvarra, mert a menyasszonyt általában a ház bejáratához vezető lépcső tetején búcsúztatták (lásd 12. kép), a násznép pedig lentről nézte. A vőfély által elmondott minden versszak végén a zenész cincogott egyet a muzsikájával, a vőfély pedig megpörgette a menyasszonyt, aki átfordult a karja alatt. Itt is szimbolikus tartalma vannak az átfordulásnak, jelezvén a státusváltást, az asszonysorba kerülést. Amikor a szülőktől, testvérektől, nagyszülőktől búcsúzott a menyasszony, akkor elengedte a vőfi kezét, és kezét fogott, összeölekezett, illetve csókkal illette ezeket.

A búcsúztatás után a vendégeket a házban fogadták, s megkínálták itallal, süteménnyel. Itt került sor az emlékképek készítésére is, ahol a menyasszony és a vőlegény fotót készíttetett a vendégekkel (lásd 13. kép). A fényképész általában reggel érkezett és a templomi szertartás után hazament. Ezeket a képeket a lakodalom után ajándékba is illett elküldeni azoknak, akikkel a képen megjelentek. A fotózkodást követően a násznép menetbe állt és elindult a templomba. Elöl ment a vőlegény a két násznagyasszonnyal, utána a menyasszony a két násznaggal, utánuk a koszorúsok párban, a szülők, rokonok és leghátul a zenészek. A templomban az eskü alatt a házasulandók az úr asztala elé álltak, a menyasszony oldalán a saját násznagyi, a vőlegény oldalán a sajátjai (lásd 14. kép). A templomból kijövet a násznép a kultúrházba ment, ahol az ifjú párt az anyós, a vőlegény édesanyja fogadta egy pálinkásüveggel és süteménnyel. Bálint Ildikóék esetében mindkét anyós ott várt, a vőlegény és a menyasszony édesanyja is (lásd 15. kép). Ez a szokáselem pótolja, illetve átlényegíti azt a szokást, amikor az anyós a saját háza portáján várta a menyét. Mivel erre most már nem került sor, mert a lakodalmat nem otthon tartották, a kultúrház ajtaja képezte a kaput, amin a menyasszony átlép az új státusába. Ekkor a két anyós fiának, illetve lányának szólítja a vejét, illetve a menyét.

A multság már kora délután, 14 óra körül elkezdődött, ugyanis a templomi eskü délre volt időzítve. A vendégek beültetése érkezés szerint zajlott. Az ifjú pár és a koszorúsok általában a színpadra ültek, a násznép a nézőtérre (lásd 16. kép).

Amikor a vendégek megérkeztek a lakodalomba, minden pár hozott süteményt is, tortát is. A legények, ha egyedülállóak voltak, száraz süteményt vittek, a lányok tortát. A süteményt vitte a férfi, ez általában nem volt krémes dolog, a tortát a nő. Érkezőkor átadták a háziaknak, akik felírták rá az illető nevét, mert ezeket a tortákat később visszaosztották, és mindenki megkínálhatta az ismerőseit a saját tortájából. Ha valaki küldött valakinek, akkor az visszaküldött a sajátjából, hogy mindenki megköszönhassa a másikat is. Ami megmaradt, azt hazavitték, így a gyerekek is kaphattak belőle.

A lakodalmi menünek több fogása volt, az első fogás az előétel volt, amely szalámból, fasírtból, házilag készített májasból, tepertyűből, paradicsomból, paprikából állt, de már volt „böfсалáta” is. A szalámit nehéz volt beszerezni a kommunizmus idején, de mivel jól működött a kapcsolatrendszer²⁵ az emberek között, ezt időben beszerezték. Bálint Ildikóék esküvőjére például a vágóhídon dolgozó nagybácsi gondoskodott erről. Az előétel megjelenése újításnak számít, ugyanis a régi világban sem *böfсалáta*, sem előétel nem volt, a lakodalmi mulatság a pálinka „feladásával” kezdődött, amit a vőfély verssel kínált fel a vendégeknek. Ezután félórával a tyúkhúslevest szolgálták fel, ez volt az első fogás, a második fogás pedig a sült volt, amely disznóhúsból és csirkehúsból állt, köretnek pedig krumplipürét szolgálták fel. A sütemények képezték a desszertet, ami után a pénzszedés következett.

A pénzszedés a násznagy asztalánál kezdődött, így sokszor az általa ajándékozott pénz határozta meg a vendégek által kínált összegeket is. Akkoriban volt egy füzet, amibe feljegyezték az ajándékok értékét. Akik szedték a pénzt, mikrofonba kikiáltották, hogy egy-egy vendégnép mennyi pénzt ajándékozott az ifjú párnak. Az egyik vőfély szedte, a másik kiáltotta, és nem volt boríték, hanem a vőfély az ajándékozók státusát is bekiáltotta: *L. F., a titkár a primariarul, és B., a felesége, a telefonaktul*. Akinek volt csúfneve a faluban, azt is bekiáltották ilyenkor, mert helye volt a viccelődésnek. Sok esetben a kultúrházban nem volt elég hely az asztalok között közlekedni, ezért a vőfélyek lehúzták a cipőjüket, és padokra mászva szedték a pénzt egy nagy edénybe vagy vederbe. A *kikiáltás* szokása is új keletű, ugyanis a régi lakodalomban nem kiáltották az ajándék értékét, valószínűleg a nagyobb szegénység miatt. Ahogyan azonban a gyári munka lehetőségével a megszerzhető pénzmenyiség is nőtt, presztízsértékűvé vált az, hogy ki mennyit tud ajándékozni a lakodalomban. Bár az összeg többé-kevésbé rögzített volt, ha valaki többet tudott adni, azt mindenki hallotta és aszerint ítélte meg. A *kikiáltás* akkor vált fontossá, amikor a lakodalmat azért tartották, hogy a fiatalok anyagilag is megalapozhassák a jövőjüket. A Bálint Ildikóék esküvőjén összegyűlt összeg rendkívül jelentős volt, hiszen azt állítja ma a menyasszony, hogy egy szamosújvári tömbházlakást is tudtak volna belőle venni. Mivel a szülők fizették ki a lakodalom költségeit, az ajándékba kapott teljes összeg megmaradt. Ők a szülők befolyása miatt döntöttek a Füzesen maradás mellett, ez főként a vőlegény szüleinek az akarata volt. A pénzt betették az akkori takarékpénztárba (CEC), és lassan értékét veszítette. Ilyen szempontból a vizsgált lakodalom nem teljesen releváns, hiszen ebben az időszakban gyakran megesett, hogy a fiatalok beköltöztek a városba. Adatközlőm, B. I., akinek esküvőjére gyakrabban kitértünk, más füzesi adatközlők szerint is a régi vágású nők/lányok közé tartozott, hiszen azzal, hogy odaköltözött menynek, engedelmessé vált az anyósának, alávetette magát az idősebb akaratainak, ami ebben a korban már nemigen volt jellemző. A rendszerváltással kezdődött el ugyanis a fiatalok szerepének a megvál-

25 Élt ebben az időben egy olyan kapcsolatháló, amely a „kéz kezét mos” elvén alapult, ahogyan ezt az adatközlők mesélik. Ha valaki az élelmiszerboltban dolgozott, akkor az könnyen tudott szalámit és egyéb ételeket „szerezni”, amit a „feketén” vásárló a maga munkaköréből származó szívességekkel honorált: pl. kristálypoharakat „szerezett” az üvegyárból vagy ruhaanyagot a varrodából.

tozása, az újításra való nyitottság elterjedése, az új lehetőségek kihasználása és az ebből következő életmódváltás.

A zenészeket pénzért fogadta meg az új pár, de ezen az összegén kívül a vonójába is húzhattak pénzt.

Ezután mindenki hazament, átöltözött, és éjfélre visszajött a lakodalomba mulatni, mert ezalatt az asztalokat összeszedték és kezdődött a tánc. A menyasszony és a vőlegény is hazament és átöltözött, a násznagyokkal együtt megszámlálták a pénzt és visszatértek a multságba. Ez a mozzanat helyettesíti a valamikori kontyolást, ugyanis a régi lakodalmakban éjféltkor elvitték a menyasszonyt kontyolni.

A tánc sokszor reggelig tartott, amikor visszarakták a vendégek számára az asztalokat azért, hogy felszolgálhassák a töltött káposztát. Hajnalban már nem nagyon táncoltak, a vendégek inkább a zenész köré gyűlve nótáztak, énekeltek. Akik reggelig maradtak, azok általában elosztották a megmaradt ételeket, hogy ne menjen kárba, valószínűleg ebből a szokásból nőtt ki magát a későbbi lakodalmak végén osztott sütemény és pálinka. Ezeken a lakodalmakon mindenki csak azt a süteményt vihette el, amit cserébe kapott a sajátjáért, de külön erre a célra nem készítettek elő semmi ajándékot a vendégeknek.

A multság a násznagy hazakíséréseivel végződött. Az is meg történt, hogy már harangoztak a reggeli istentiszteletre, és a násznép még nem oszlott el. Lassan mentek, útközben gyakran leültek, ittak, táncoltak.

A sátor összeszedésekor is a vőfélyek segédkeztek.

B. I. arra már nem emlékszik, hogy neki lett volna kijárási tilalma, de felmutatni őt is vitték a templomba, illetve ekkor a násznagyasszony ebédre hívta az új párt. Emlékbe nem tettek el semmit a fényképeken kívül.

Lakodalom a városban – a mai lakodalom (1990–2017)

A mostani lakodalmakat is ugyanaz az alapvető szándék vezérelti, mint a múltban: az ifjú pár házasságkötésének mozzanatát kívánja megünnepelni nyilvánosan a család, a közösség körében. A szokáselemek egy része továbböröklődik, egy másik része átminősül, illetve új elemek kerülnek be a rituális cselekvésbe. Ez az újulási folyamat teljesen természetesen működik, és a világ, az emberek világgépének, elvárásainak, vágyainak, szándékainak a hű tükörképe.

Az 1990-es évek nem csak Ördöngösfüzes, hanem az egész régió életében változást hoztak. A kommunista diktatúra megbomlása az emberek tudatában elsősorban a szabadság érzetét erősítette meg. A változások elsősorban a mentalitás megváltozását eredményezték: átértékelődtek a hagyományos értékek, megváltozott az emberek érdeklődése, gazdasági helyzete, megnőtt a mobilitásuk, lassan-lassan az anyagi jólét is nőtt, megváltoztak a higiéniai körülmények, megnőtt a média szerepe, és még sorolhatnánk. Ha a változások látható nyomait keressük, elmondható, hogy elsősorban a mindennapi élet változott meg. A lakásokba fürdőszobák épültek, az állattartás megszűnt, a gazdálkodó életmódból származó anyagi feltételeket ma

a városi vagy a külföldi munka biztosítja. A személyi autók számának a megnövekedése nemcsak az országon belüli mobilitást teszi lehetővé, hanem a külfölddel való kapcsolattartást is. Az eddig a szamosújvári gyárakban dolgozó füzesiek egy része ma már külföldön dolgozik (pl. Magyarországon, Belgiumban, Ausztriában, Svájcban), így az ott látottak szolgálnak mintaként mind a mindennapi élet megszervezésében, mind a lakáskörülmények, az életkörülmények megteremtésében vagy a gyerekek nevelése tekintetében.

Nemcsak a külföldi tapasztalatok, hanem a média elterjedése is alaposan beleszól az emberek világvilágképének, értékrendjének a megváltozásába. Az, amit ma globalizációnak nevezünk, elsősorban a televízió és az internet csatornáin érkezik el mindenhová, így Ördögösfüzesre is. Heltai Gyöngyi a kortárs antropológiai kutatások összegzésére tesz kísérletet *A szokások és a test* (1997) című összefoglaló munkájában. Jonas Frykman svéd kutató munkáira hivatkozva mondja: „Frykman szerint az ünnepek felfoghatók a realitással párhuzamos »felőtt játszóternek«, ahol azért hibákat is el lehet követni. Épp a két világ elválasztottsága miatt használható az ünnep egyfajta kritikai-kísérleti terepként, hisz könnyebb támadni a polgári előítéleteket, mint a polgári intézményeket. Míg a 68-as nemzedék a polgári rítusokat tagadva »természetes« és »egyszerű« formákra akart találni, gyermekeik még tovább mentek a kultúra informalizációjában. Ők is felhasználják az ünnepeket, de kölcsönzött kellékek, művi vidámságuk logikus ellentéte szüleik eredetiségre törekvő értékrendszerének. Szüleik anti-ritualitásával szemben ők az egyetlen lehetséges viselkedési sablont választották, a formális, konvencionális modellek újra-átvételét. Annak tudatában azonban, hogy nem kell követniük azon világok, »múltak« szabályait, melyeknek ünnepi formáit kölcsönözték, melyekkel valójában játszanak. A tradíciókkal szemben ironikusak. »Idézeteikből« az ünnepi szokások elkerített tere jön létre, mely egyként lehetőséget ad kísérletezésre, újításra vagy a régi megőrzésére. Rögtön változtatnak, ha – szinte testi alapon – megérik egy hagyományelem hamisságát. Mivel gyermekkoruktól hozzászoktak, hogy a világot időleges konstrukciónak fogják fel, az ünnepi alkalmakkor is a »hibák kijavításával« kísérleteznek. Frykman azzal zárja tanulmányát, hogy a modern társadalom ünnepei és rítusai az emberek játékos képességeire építenek. Nehéz azonban meghatározni azt a rendszert, ami alapján a tradíció-formák változnak, ahogy változó eseményekből egyszer csak maradandó struktúrák keletkeznek.» (Heltai 1997: 13.) Ördögösfüzesen is hasonló folyamatokat tapasztaltam. A fiatalok a lakodalmi szokásoknak nemcsak a helyi változatait ismerik, hanem a tévéfilmek, az internet révén a külföldi mintákat is, illetve gyakran a külföldi üzletek kínálatait is. Ebből kifolyólag a saját esküvőjük megtervezésekor már nem csak a helyi értékeknek kívánnak teret szabni, hanem a különlegességeket is be akarják építeni. A játék, amiről a fenti kutatásban is szó van, abból adódik, hogy a régi formákhoz nem azzal az alázattal viszonyulnak, mint a korábbi generációk, gyakran „átírják”, megkérdőjelezzik azokat.

Az igények is megváltoznak: a falusi kultúrház higiéniai körülményei már nem felelnek meg a fiatalok elvárásainak, így a lakodalmakat várososon tartják, legtöbbször szamosújvári vendéglőkben. A korábbi lakodalmak esetében gyakran előfor-

dult az, hogy a lakodalmi ételeket a hivatalosságok ellenőrzésnek vetették alá, és a lakodalmazókat szigorú büntetésekkel sújtották a nem megfelelő konyhai felkészültség miatt. A változást még azzal is indokolják, hogy a higiéniai hiányosságok mellett, „segítség” sincs. A rokonság ma már nem úgy áll oda segíteni, mint régen, amikor ráérték: ma már az asszonyoknak el kell kérezkedniük munkahelyeikről, ha az ételek elkészítésében akarnak segíteni, tehát az utóbbi évtizedekben alapvetően megváltozott a helyben élők időbeosztása és időhöz való viszonya is.

A gazdasági tényezők, pontosabban az ördöngösfüzesiek anyagi helyzete is alakítója a rítusnak. Ugyancsak a vendéglős lakodalomra vonatkozó érvként fogalmazták meg az adatközlők azt is, hogy amikor szűkösek az anyagi keretek, és a szülők nem tudnak pénzzel segíteni a lakodalom megszervezésében, általában a vendéglőt választják, mert ott mindent utólag lehet kifizetni, nem szükséges semmilyen komolyabb befektetés az új pár részéről.

Ezek a tényezők mind kihatással voltak a rítusokra is, főként a lakodaloméra, amely ebben az időszakban kimondottan profitorientálttá vált. Azért tartanak lakodalmat a fiatalok, hogy az ajándékba kapott összeggel megalapozhassák jövőjüket. Már nem az anyós házába költözik az új pár, hanem külön lakásba, lehetőleg a városba, vagy ha a fiatalok Ördöngösfüzesen maradnak, akkor a legújabb stílusú modern, amerikai mintára épült házat építenek.

A hagyomány fogalma is átértelmeződik a mai fiatalok tudatában: már nem szükségszerű, belülről épülő szándék a lakodalomban fellelhető népi elem, hanem felvállalt vagy fel nem vállalt gesztus. Egyesek még mindig nagyon ragaszkodnak a füzesi szokásokhoz, pl. a vőfélyes búcsúztatáshoz és a népviseletes *nyüzszüлений*hoz és vőfélyekhez, mások teljesen kiiktatják ezeket az elemeket.

Sokban hozzájárult a mentalitás megváltozásához a tanulási lehetőségek kiszélesedése. Míg az első általunk vizsgált korszakban csak nagyon ritkán akadt példa arra, hogy valaki egyetemi tanulmányokat folytatott, addig a második periódusban ez gyakoribbá vált, és a harmadik periódusban szinte szükségszerűvé. A kommunista időszakban, aki képes volt rá, legalább a középiskolát elvégezte, és ha tehetséges volt, akkor inkább választotta a tanulást, mint a földművelést. Manapság, 2000-től erre, a tanuláson kívül szinte nem is igazán kínálkozik más életpályamodell a fiatalok számára. Ha valakinek nincs érettségije, akkor csak kétkezi munkát végezhet, de még az érettségi diploma sem jogosít fel ennél sokkal többre. Habár az egyetem utáni elhelyezkedési lehetőségek is korlátozottak, mégiscsak ez a modell az, amire a legtöbb mai füzesi fiatal törekszik. Az egyetemre való bejutás kiszélesíti a fiatalok látókörét, és ha vissza is költöznek Ördöngösfüzesre (erre is sok példa van), akkor is az az élettapasztalat lesz a világtépük és az ízlésük, az elvárásaik és az életstílusuk meghatározója, amit városon vagy külföldön tapasztaltak. A faluban élő mai fiatalok nagy, amerikai stílusban épült házakat építenek, és már nem gazdálkodnak, hanem vagy magánvállalkozásaikból élnek, vagy pedig városra járnak dolgozni, esetleg külföldre mennek egy ideig, utána pedig az ott szerzett pénzből itthon szabadúszókká, vállalkozókká válnak.

A közösségekben éléshez való viszonyulás is megváltozott mára. A korábbi időszakokban az egyének a közösség előtt nem lehetett rejtett élete, hiszen minden a falu szeme, füle előtt zajlott. Manapság az embereknek megnőtt az igényük az intimitásra, bizonyos cselekvéseikben nem szeretnek megmutatkozni mindenki előtt, nem vállalják fel a közösség kontrollját a személyes életükre vonatkozóan.

Az erkölcsi élet is szabadabbá vált. Ma már a lány ott alhat a fiú házában a házasság előtt is, míg korábban az ajtón se tehetette be a lábát, az is szégyen volt, ha egy lány látogatóba ment egy fiúhoz.

A generációk közötti viszony, így a szülők tisztelete is megváltozott. Régen a szülők anyagi befektetése tette lehetővé azt, hogy a fiatalok kisebb vagy nagyobb lakodalmat tarthassanak, így ők szabhatták meg a fiatalok jövőjét is. Ma, mivel a házasságkötés későbbi korban (25-30 évesen) történik, a fiatalok „tartják” a lakodalmat, tehát ők gyűjtenek pénzt a költségekre, így a szülők már nem szólhatnak bele sem az esemény lebonyolításába, sem a fiatalok jövőjébe. Szintén a generációk közötti viszonyoknak a megváltozása eredményezi azt is, hogy az idősek igényeire már nem figyelnek (pl. olyan zene vagy olyan ételek vannak a lakodalomban, amelyek nem az ő ízlésük szerint valók), másrészt felértékelődik a gyerekek iránti figyelem, holott korábban semmi keresnivalójuk nem volt a mulatságban (pl. nekik is külön asztalt terítenek a lakodalomban).

A fotósok/filmesek is beépülnek ma már a rítusba: a fényképész érkezése a lakodalmi ceremónia külön mozzanatát képezi, mi több, a fotós a maga ízlése mentén módosíthatja a szokásstruktúrát magát is: ha például a fotós által felkínált „csomagban” van egy olyan lehetőség, hogy a templomi eskü után emlékfotókat készít a menyasszonyról és a vőlegényről, akkor a násznép sokszor órákig várakozik a vendéglőben, amíg az ifjú pár megérkezik.

Nemcsak a fotós, hanem a lakodalom „specialistáinak” egy másik eleme, a vendéglős is beleszólhat a szokásstruktúrába. A vendéglősök építették be például a pohártörés szokását vagy a sült díszes felkínálásának a ceremóniáját, amelyekről a későbbiekben részletesen is szó lesz.

L. L. K. és L. J. lakodalmával részletesebben foglalkoztam, az ő esküvőjüket tekintettem mintaadónak erre a korszakra vonatkozóan. K. is, J. is ördöngösfüzesiek, bár K. Szamosújváron nőtt fel, édesanyja széki származású szamosújvári, apja ördöngösfüzesi, ő maga Szamosújváron járt középiskolába, és azután elvégezte Kolozsváron az orvosi egyetemet. A nevelése, a hagyományok követése szempontjából ördöngösfüzesinek vallja magát, hiszen egy ideig itt is laktak, ugyanakkor nagyszülei és rokonai révén már gyerekkorától ehhez a településhez fűzték szorosabb szálak. Férje idevalósi lakos, építkezési munkás. A lakodalom után szintén a faluban maradtak, itt újították fel a férj nagyszüleinek a házát, amit megörököltek. Kingával mélyinterjút készítettem több alkalommal is, egyiken unokatestvére, N. M. is részt vett, akivel a 2017-ben sorra kerülő lakodalmának tervezgetéséről beszélgettünk.

A találkozás Ördöngösfüzesen történt egy „bárban”, szórakozóhelyen, ahova K. középiskolás korában gyakran eljárt a többi ördöngösfüzesi fiatalhoz hasonlóan, de

mivel kicsi a falu, mindenki mindenkit ismert, így ők is ismerték egymást. Tizenéves korukban többször megpróbálták a kapcsolatot életben tartani, de 2009 után vált komollyá a dolog, amikor K. már Kolozsvárra járt az orvostudományi egyetemre. J. továbbra is otthon lakott, de gyakran járt fel K.-hoz Kolozsvárra udvarolni.

Amikor eldöntötték, hogy összeházasodnak, akkor előbb K.-t kérdezte meg J., hogy hozzámegy-e feleségül, majd elutaztak Budapestre, mert a K. szülei ott dolgoztak, öneik is *kikérték az engedélyüket*, és karácsonykor megtörtént a lánykérés is, amikor a vőlegény a szüleivel együtt ment leánykérni a menyasszony szüleihez.²⁶ A falu K.-ék esetében úgy szerzett tudomást a fiatalok szándékáról, mint régen, hogy az anyósa, a nagyszülei és más rokonok elmondták az ismerősöknek. A kikéréskor már nem volt *egyezés* a szülők között, hiszen a lakodalmat a fiatalok szervezték, a vőlegény eljegyzési gyűrűt hozott a menyasszonynak, és a menyasszony is adott egy pecsét aranygyűrűt, de ez még nem a karikagyűrű volt. Kérdésekre, hogy ez szokás-e, a menyasszony azt válaszolta, hogy nem, ezt csak ő úgy gondolta, hogy ha ő kapott egy aranygyűrűt, akkor illik a gesztust viszonzni. A vőlegény letérdelt, és kis versike által kérte meg a menyasszonya kezét akkor már a szülők jelenlétében is, akik igazából csak résztvevői voltak a jelenetnek. Az eseményt ünnepi ebéd követte a menyasszonynál. A jegyességi időszak majdnem egy évet tartott: 2010 karácsonyában volt a lánykérés, és a lakodalom következő év, 2011 szeptemberében zajlott.

Eljegyzést nem tartottak, bár ezt Ördöngösfüzesen bizonyos esetekben szokás volt tartani, de ma már az otthoni szervezkedés nehézségei miatt erre nem vállalkoznak.

A szervezkedés első lépése a vendéglő lefoglalása volt, majd a zenészek, a fotós/videós, a virágdíszes megfogadása, a meghívó, a gyűrűk, a torta és a sütemények megrendelése, valamint a vendégeknek szánt ajándékok megrendelése. Mindent le kellett előlegezni, ezeket a költségeket a fiatal pár állta.

A lakodalom időpontjának a rögzítése után döntötték el, hogy kiket hívnak meg a lakodalomba, ezeket a listákat a szülőkkel együtt készítették el. A *nyüzszülőnyok* és vőfélyek jelenlétéhez ragaszkodtak a fiatalok, úgy gondolták, hogy követni szeretnék ezt a hagyományos szokást, bár azok, akiket erre a szerepre kiszemeltek, nem mindig örvendtek a felkérésnek. A „hagyományosnak” nevezett ruha ma az egész Mezőségen ismert népviselet, amelyet viszont Ördöngösfüzesen már az idősek sem viselnek. Emlékeznek rá, hogy az öregek ilyen ruhában jártak, fotók is bizonyítják ezt, de nem maradt meg a mai idők viselésében sem. A rendszerváltást követően tértek vissza igazából erre a „hagyományra”, hiszen a szocialista időkben kikerült divatból a népviselet, és a koszorúsok inkább a rózsaszín, illetve halványkék selyemruhát részesítették előnyben (lásd 17. kép). A változások újra tudatosították az ördöngösfüzesiekben a népviselet és a hagyományok fontosságát, ugyanis

²⁶ Ma olyan szokások is élnek az ördöngösfüzesiek körében (is), hogy a Belgiumban dolgozó fiatal pár a Facebook közösségi oldalon jelzi, hogy eljegyezte egymást, bár a szülők engedélyének a kikérése ebben az esetben is megtörténik.

ezek a magyarság kifejezésének eszközeivé válhattak. Adatközlőim szerint ez egy többfaktoros folyamat, amelyben egyaránt szerepe volt a televízióban látottaknak, de a táncházmozgalomnak is. A kommunikációs csatornák megnyíltak, a magyar identitás megőrzésének egyik eszköze a népviselet lett (országszerte), és a helyiek is keresni kezdték azokat az elvesztett hagyományait, amelyeket a kommunizmus ideje alatt a hatalom megpróbált eltüntetni. A „magyar ruha”²⁷ versus népviselet probléma máig fennáll, hiszen a mai lakodalmakon sem egységes a kép. Azok az idősök, akiknek a véleménye számított a rendszerváltás utáni „hagyománykereső” folyamatban, többnyire az 1940–1944-es „magyar időben” szocializálódtak, így ők a magyar ruhát tekintették „hagyománynak”, a magyar identitás egyik legjobb kifejezőjének. A korábbi formák, mint például a mezőségi köntös,²⁸ egy korábbi világ (az első világháború körüli idők) darabjaként ekkorra már feledésbe merült.

A lakodalmakon újra megjelentek előbb a „magyar ruhás” *nyüszüleányok* és a kalapos, posztómellényes vőfélyek, majd a magyar ruhát kiszorította a mezőségi köntös (lásd 18. kép). A mai fiatalok nagy részének csak stilizált népviselete van, amit sokszor a saját ízlésviláguknak megfelelően hozzá nem illő cipővel, illetve frizurával párosítanak. Adatközlőim szerint a fiatalok ma már alig várják, hogy átöltözhessenek, így a frizurájukat megcsináltatják a fodrásszal a lakodalom napjára, de mivel előbb a népviseletes felvonulás van, kénytelenek ebben a frizurában menni a násznagyért, illetve a templomi esküre. Ezt követően rögtön át is öltöznek, a mulatságba már a ma divatos alkalmi ruhákban jelennek meg. Ez is bizonyítja, hogy a „hagyományörzés” gesztusjellegű mozzanat, amely nem épül be szervesen a közösség ízlésvilágába. A vőfélyek és a *nyüszüleányok* csapatának a kinézetén látszik ez a két világ: a frizura, a cipő, a kis retikül modern, de a ruha a régit másolja. A fiúk öltözetében még nagyobb jelentőségű az újítás, hiszen ma már csak a nagyvőfély öltözik vászoningbe, posztómellénybe, *priccses*²⁹ nadrágba és csizmába, a többi vőfély inkább az öltönyt veszi magára. A vőfélypálca sem elengedhetetlen kellék, hiszen sokuknak már nincs is. A nagyvőfély szerepe sem a régi, hiszen a lakodalmat ma már nem ő, hanem általában valamelyik zenész irányítja, az ő feladatköre csupán a búcsúztatás.

A lakodalom dátumának a kiválasztását az indokolta, hogy ekkor volt a menyasszony születésnapja, másnap a vőlegényé. A vendéglőben tartást az indokolta, hogy a készülést így ki lehetett kerülni. Régebb az embereknek több idejük volt, más volt az időbeosztásuk, ma már nem érnek rá a segédkezésben részt venni. Ugyanakkor az igények is megváltoztak, egy vendéglőben jobb körülmények vannak, mint a kultúrházban.

27 A Mezőségen a második világháború után terjedt el, az úri viselet hatására. A női változata a következő öltözékdarabokat tartalmazza: fehér szoknya, amelynek alján piros csíkok vannak, piros mellény fehér vitézkötéssel, fehér, fodros nyakú és ujjú ing, illetve fehér gyöngyös pártá.

28 Olyan ruha, amelyen a mellényrész és a szoknyarész össze van varrva, alatta fehér inget, a szoknyájára kötve pedig kötényt viselnek.

29 A *bricsesz*ként ismert lovagló nadrág helyi neve.

A süteményeket cukrászdában rendelték, bár Füzesen presztízsértéke van annak, hogy a lakodalomban van-e házi sütemény vagy sem. A házi sütemény finomabb, nincs tele adalékanyagokkal, festékekkel, mint az üzleti vagy a cukrászdai sütemény. Mivel a süteménykészítés szokása is a kölcsönösség elvén alapszik,³⁰ ezért Kingáék esküvőjén nem volt lehetőség házi süteményt felkínálni, ugyanis az édesanyja külföldön dolgozik, és így neki nem voltak „adósai”, akik segíthettek volna. Másrészt, K. orvosként ragaszkodott a megfelelő higiéniai körülményekhez, és állítja, hogy a cukrászdában sült süteményben jobban bízott, mint a háziban. Bár a K.-ék lakodalmán is sok volt az újító mozzanat, azóta szerveztek olyan lakodalmat is a füzesiek, amely ennél is modernebb. 2016-ban már nemcsak a házi sütemények koptak ki a divatból, hanem az amerikai mintára terjedő candy bár³¹ mellett döntöttek a fiatalok, amit nem mindenki vett jó néven, ugyanis az idősebb résztvevők nem értették, hogy a sütemény miért nincs az asztalon.

A készülődés következő mozzanata a meghívás, a meghívók átadása, amit a két örömanya végez. Ma is nagyon fontos a szóbeli meghívás és a személyes látogatás a meghívottak lakásán, de már jelentkeznek az alternatív megoldások is. Amikor a távolban lakó rokonokat nem tudják személyesen felkeresni, akkor a meghívót postán adják fel, és telefonon jelzik, hogy szívesen látják őket. A *nyüzülevelényeket* és a vőfélyeket, akik tulajdonképpen a menyasszony és a vőlegény baráti körét képezik, ők maguk hívják meg három héttel a lakodalom előtt. A meghívót nem illik ma sem otthagyni a szomszédban, inkább jól meg kell gondolni a látogatás időpontját, hogy a megkeresettek biztosan otthon legyenek. A templomban már jelezték a látogatási szándékot, ugyanis hívogatni leginkább vasárnap szokás. A hír ma is könnyen terjed, hiszen ha tudják, hogy járnak hívogatni, akkor azok, akik tudják, hogy meglesznek hívva, mert rokonok vagy „tartoznak”, igyekeznek otthon lenni. A 2016-ban tartott lakodalmakon már az is megtörtént, hogy a szülők szerepe annyira visszaszorult a szervezkedést illetően, hogy a fiatalok mindenkit maguk hívtak meg. A szülőket kihagyták az előkészületekből is, sőt nem is kívántak mindenkit meghívni azok közül, akiket a szülők javasoltak. A K.-ék esküvőjén 295 meghívott volt.

A papnak is illik jelezni a lakodalom dátumát. Mindig abban a faluban vagy azon a településen esküsznek a templomban a fiatalok, ahova a menyasszony való, mert generációk óta él a mondás, hogy „a lány esketetlen nem megy ki a falujából”. Ez a szokás Mezőség-szerte elterjedt, és ha megesik, hogy a két fiatal nem egy településről származik, akkor az eskü a menyasszony templomában hangzik el, a másik településen pedig a pár esetleg bevonul egy áldásra. Ez például egy olyan szokás, amely

30 A kölcsönösség elve alapján, amikor a családban, a szomszédságban vagy a baráti körben lakodalom van, akkor a menyasszony családjának segítséget jelent, ha 1-2 tepszi süteményt sütenek a rokonok, barátok, szomszédok. Az igényeknek megfelelően 20-40 tepszi süteményt is össze tudnak így gyűjteni. Ilyenkor megegyeznek, hogy ki milyenfajta süteményt süssön, hogy minél többféle sütemény legyen felkínálva. Van olyan eset, amikor a hozzávalókat a menyasszony családja biztosítja, de olyan is, hogy mindenki maga állja az elkészítés költségeit. Természetesen ez is „adósság”, amit számontartanak és „visszafizetnek”, amikor erre lehetőség van.

31 Olyan asztal, amelyen elhelyezik az összes, cukrász által elkészített süteményt, a vendégek pedig bármikor odamehetnek és választhatnak maguknak ezekből.

amely mind a régi lakodalmak esetében, mind a maiakon megtalálható, és mindenki ismeri. Mivel K. a lakodalom előtt a szamosújvári református gyülekezethez tartozott, itt esküdtek meg, nem Ördöngösfüzesen. De abban az esetben például, amikor a lány füzesi és a vőlegény származik más településről, az eskütétel mindig Ördöngösfüzesen zajlik. A falu/város lelkészének a fiatal pár jelzi házassági szándékát. K. a násznagyasszonyával és a párjával ment a paphoz.

A hirdetéskor az ifjú párnak illik megjelenni a templomban, ami azt jelenti, hogy a lakodalmat megelőző három vasárnap részt vesz a délelőtti istentiszteleten, amelyen elhangzik a két pár örömszülő és a két fiatal neve, illetve a lakodalom időpontja. A hirdetés még ma is azt szolgálja, hogy azok, akik még sem a meghívóból, sem a szomszédoktól, ismerősöktől nem értesültek a házassági szándékukról, azok itt megtudják. Ugyanakkor egyházilag az esküt a fiatal pár a vallási közösség előtt teszi, ezért avatják be a gyülekezetet is.

A nagyobb készülődés a lakodalmat megelőző pénteken zajlott. Itt sem süteményt, sem laskát nem készítettek, de tyúkot azért vágtak és káposztát is tölthettek a másnapi vendégek számára. Maga a mozzanat elmaradhatott volna, ha a menyasszony nem ragaszkodik a hagyományokhoz, ugyanis az anyósa ellenezte. K. magatartásában tapasztaltam, hogy korszerű, modern lakodalmat szeretett volna maguknak, de azért felvállalt gesztusként a hagyományos elemek némelyikéhez mégis ragaszkodott. Semmiféle nyomás nem volt a szülők részéről, hogy maga a lakodalom hogyan történjen, mi több, a vőlegény édesanyja, bár ma is Ördöngösfüzesen él, szerette volna elkerülni a „nagy felhajtást”, az otthoni készülődést. Ez indokolta, hogy a pénteki káposztatöltést és a koszorúsokkal való találkozást mégis megtartották, de nem a vőlegény házánál, ahogyan ezt a hagyomány diktálta volna, hanem a menyasszony nagyszüleinél, akik szintén füzesi lakosok. Bár a menyasszony anyósa és a násznagyasszony is eljöttek a készítésbe, feszültséget szült az a tény, hogy az anyós visszautasította a hagyomány által diktált szokást és elvárást, és nem fogadta magához a készítőket. Itt, a menyasszony nagyszüleinél gyűltek össze a közeli rokonok, levágták a tyúkokat, megtöltötték a káposztát, és a nagyvőfi kihirdette a párokat. Bár ezekre a tyúkokra már nem igazán volt szükség, hiszen a vendéglőbe csak néhány ilyen tyúkot vihettek el azok, akik „tartoztak”, mégis megjelentek és honorálták az adósságot.

Talán ez a legjobb példa arra, amikor a hagyomány tovább élteti önmagát. Már nincs funkció a cselekvés mögött, gesztussá válik, de egy bevett szokás miatt még életben marad. A készítéskor nemcsak tyúkot, hanem lisztet, cukrot, rizset, tojást is hoztak, pedig erre már nem volt szükség, hiszen semmit sem készítettek el otthon, mindent a vendéglő vagy a cukrászda biztosított. De mivel az asszonyok „adósak” voltak, mert valamikor K. nagymamája, illetve az anyja is vitt az ő lakodalmukra ajándékot, ezért kötelességüknek tekintették ezt „visszafordítani”. A szocialista rendszerben vagy a még régebbi szegénység idejében a lakodalmat úgy tartották, hogy a közösség összeadta a javait, mert nem volt más lehetőség. A szokás maga megmarad, bár funkciója már nincs, hiszen az összegyűlt cukrot, lisztet, tojást stb. a családtagok a lakodalom után elosztották, mert nem volt szükség ezeket felhasz-

nálni a lakodalmi menü előkészítésében. Szintén ezen a napon, pénteken a háznál megjelenő fiatalok zöld ággal díszítették fel a kaput, és kitétték az *Isten hozott kedves vendég* feliratú táblát.

A lakodalom napjának első mozzanata ma is az, hogy a vőfélyek megérkeznek a vőlegényes házhoz, elveszik a *nyűszüleányok* csokrait és a pálinkásüvegeket, és elmennek a lányok után. Ma már nincs vers, amivel a bokrétát kikérik, de régen volt. Ekkorra a zenész és a fényképész is megjelenik, hiszen a mai lakodalmakat mindketten végigkövetik. Ma is, akárcsak a korábbi korszakban, a *nyűszüleányok* csokrait a virágkötész készíti és a vőfélyek fizetik ki. K.-ék esküvőjén egy, a faluban dolgozó virágkötész (a vőlegény testvére) készítette el a csokrokat, de már a fiatal pár fizette ki, hogy a vőfélyeket mentesítsék a költségek alól. A koszorúslányok még mindig készítenek virágbokrétát a fiúk kalapjába (ha van) és szalagbokrétát a mellényükre. Amikor a vőfélynek vőfélypalcája is van, akkor a szalagkötés elmaradhatatlan, de ma már ez egyre ritkábban történik meg. A vizsgált esetben a nagyvőfély mezőségi viseletben volt, és nem a faluból származik, hanem buzai, ugyanis a párja, a *nagynyűszüleány* a menyasszony első unokatestvére. Ők viseletben voltak, de a többi koszorús közül a fiúk inkább öltönybe öltöztek, vagy néhány esetben csak egyszerű, tarka ingbe. Kalapja és bokrétája se volt mindegyiknek, botja viszont minden fiúnak volt. Egyes lányok mezőségi ruhát viseltek, néhányan stilizált, azt utánzó ruhát, egy kisebb *nyűszüleányon* pedig *magyar ruha* volt (lásd 19. kép).

A *nagynyűszüleány* felöltöztette a vőlegényt, majd elindultak közösen a násznagy után. A násznagyasszony a vőlegény testvére volt, aki viszont csak a fiával várta a násznépet, mert a férjéről utolsó percben derült ki, hogy nem tud hazajönni a lakodalomra Belgiumból. Ez is feszültséget okozott, ugyanis a menyasszony és a vőlegény szeretett volna mindent jól megszervezni. Ha tudják, hogy a násznagyuk nem jön haza, akkor elhívhatták volna a vőlegény másik testvérét, aki szívesen eljött volna, bár ők is külföldön, Magyarországon laknak. A koszorúsokat a házban fogadta a násznagyasszony, megkínálta a vendégeket süteménnyel és itallal, készítettek néhány fotót, majd gyalogosan, zenész kíséretében visszatértek a vőlegényes házhoz. A menetben, hogy ne egyedül menjen, a sógora kísérte, és ott ment elől a lánytestvére is a gyerekekével.

A menyasszony násznagyánál tett látogatás lenne a következő mozzanat, azonban, mivel a násznagyasszony Szamosújváron lakott, előbb a vőlegényhez mentek vissza. Mindketten szeretik a lovakat, ezért a menyasszony külön óhaja volt az, hogy a menet egy része nem gyalogosan és nem autóval közlekedjen, hanem hintón. Saját bevallása szerint mesebelinek képzelte a saját lakodalmát, innen jött a hintó ötlete.

A vőlegény búcsúztatását a *nagyvőfi* végezte a szülők, a rokonok és az összegyűlt rokonság körében, majd hintóra, illetve autóba ültek, és elmentek a násznagy után Szamosújvárra. A két rítuselem felcserélődésének semmilyen szimbolikus tartalma nincs, pusztán a nagyobb mobilitással, illetve azzal magyarázható, hogy ma már a násznagyok nem mindig a faluban laknak, bár ők is füzesi származásúak. A hintóba a vőlegény, a násznagyasszony és a kislány ült, a többi vendég autóval követte őket.

Az autók is piros pántlikával voltak feldíszítve, és dudálva haladtak az úton, hogy mindenki lássa-hallja, hogy lakodalom van.

A násznagyasszony és a násznagy ajtajában szintén eljátszottak egy játékot, volt egy kis viccelődés, ugyanis megpróbálták megtéveszteni a násznépet, hogy nem jó helyen járnak, mert itt nincs semmilyen násznagyasszony. Tulajdonképpen ez a rítuselem általában a menyasszony kapujában zajlik, de ide is bekerül ugyancsak funkció nélkül, mint korábban. A liminalitás mozzanatai ezek, a küszöbön, kapun való átlépés mozzanatai, csak hogy itt rossz helyre kerül a hangsúly: a násznagyasszony ajtajában eljátszott késleltető játéknak nincs értelme, hiszen nem ő az, aki a liminális fázisban van, nem ő lép át egyik státusból a másikba. Egyértelmű, hogy itt a szokást már nem értik, megszűnik annak a szakrális jellege és pusztán játékká válik. Tudják, hogy ezt a késleltetést szokták gyakorolni lakodalmakkor, ezért oda is beépítik, ahova nem kell. Ugyanez a helyzet az útelkötéssel is, ugyanis a lépcsőházban a gyerekek az utat is elkötötték a násznagy előtt. Itt sincs ennek semmi értelme, ugyanis az utat a menyasszony előtt vagy a már templomba induló sereg előtt kötik el, nem a násznagyok előtt. Ha nagyon távan értelmezzük ezt a mozzanatot, vonatkoztathatjuk arra, hogy a vőlegényt igyekeznek késleltető technikákkal meggátolni, hogy a szándéka komolyságáról és a kitartásáról meggyőződjenek, de itt mégsem erről van szó, hanem arról a jelenségről, amit deszemantizálódásnak nevezhetünk. A jel elveszti jelentését és pusztá formává válik.

A násznagyasszony terített asztallal várja a násznépet: süteménnyel, itallal, gyümölcssel. A *nagyvőfi* mindkét násznagyasszonyhoz való megérkezésükre csokrot ad át neki, ami szintén az ifjú pár költsége. Itt is készül néhány emlékfotó, és innen már együtt mennek a menyasszonyért. Mivel a menyasszony akkori lakhelye Kolozsváron volt, ide indultak el közösen a násznagyok és a koszorúsok. K.-ék esküvőjén hintón vonult a két násznagyasszony, a vőlegény és a násznagy a vendéglőig, amely útba esett, otthagyták a hintót, onnan pedig autóval mentek tovább Kolozsvárra. Más esetekben a koszorúsok előbb elviszik a vőlegény násznagyát a vőlegényes házhoz, utána a menyasszony násznagyát a menyasszonyos házhoz, és visszatérnek a vőlegényhez. A vőlegény búcsúztatása után a menyasszonyos házhoz mennek gyalog, menetben, ahol elbúcsúztatják a menyasszonyt, és így mennek a polgármesteri hivatalba, majd a templomba.

A menyasszonynak az öltözködésben az édesanyja segített, ruhája hófehér volt, fátyla is, bár amikor a szexualitás kérdései kerültek szóba, nem tagadta, hogy ma már nem ragaszkodnak a házasság előtti szexuális önmegegyezéshez. A fátyol és a fehér ruha kérdése pusztá esztétikai kérdéssé vált. A násznagyai a vőlegénnyel együtt érkeztek, bár a menyasszony szerint ez így nem volt rendjén, mert ők már a menyasszonyos háznál kellett volna legyenek, amikor a vőlegény érkezik. Ebben a gesztusban is egy újító mozzanat rejtőzik. A reprezentáció fontossága miatt a násznagyok szerették volna a ceremóniát úgy végigcsinálni, ahogyan kell, szerették volna, ha a lakásukban megjelennek a koszorúsok, ha a hintós menet az ő házuk előtt áll meg, hogy mindenki lássa, hogy ők aznap násznagyok. A ceremónia ugyanis sokkal egyszerűbb lett volna, ha ők erről lemondanak, és vállalják, hogy maguktól, me-

net nélkül felmennek Kolozsvárra a menyasszonyhoz. A mai világban, a mai lakodalmon tehát megfigyelhető a játékban levés öröme. Felértékelődnek a lakodalomnak a ceremóniális vetületei és háttérbe kerülnek a rituális-mágikus elemek. A lakodalomban a főszereplőkre esik a hangsúly, aznap őket figyeli az egész közösség, és ez a násznagyonak is kijáró öröm.

A menyasszony tömbháza előtt is fel volt díszítve a bejárat zöld ággal, *Isten hozott* feliratú táblával (lásd 20. kép). A násznép egy része előrement, még mielőtt a menet beállt volna. A vőlegény a saját násznagyasszonyával állt előre, utána következett a nagyvőfi és a *nagynyűszüleány*. Az ajtóban itt is késleltető játékokat játszottak. Két álmenyasszonyt hoztak, egy idős rokont beöltöztettek menyasszonynak, és megpróbálták megviccelni a vőlegényt. Amiután a vőlegény visszautasította a két álmenyasszonyt, beengedték, és megkereshette a menyasszonyát. Átadta a csokrot, megcsókolták egymást. A menyasszony feltűzte a násznagynak, a testvéreknek, a szülőknak a bokrétákat. Ezután a násznép levonult a lépcsőház elé, mert ott zajlott a menyasszony búcsúztatása, amit a buzai nagyvőfély mondott el (lásd 21–22. képek). A búcsúztató összes versszakát elmondta, bár arra is volt már manapság példa, hogy a menyasszony kivetette azokat a versszakokat, amelyek szomorúságot fakasztanak. Például ma már nem keserítik meg a násznépet és a menyasszonyt akkor, ha a menyasszony árva, így bár volt búcsúztatója az árva menyasszonynak is, csak azokat a versszakokat mondták el, amelyekben az apjától és a többi családtagtól búcsúzik. A deritualizálódás folyamata érhető itt tetten, hiszen a mai világ a mára koncentrálna, a múlt szomorú eseményeit igyekszik leplezni, illetve ha nem is leplezi ezeket, a tragikumból adódó feszültség feldolgozása nem közösségi jellegű, sokkal inkább egyéni. A búcsúztatás hagyományos formában zajlott, a vőfély minden versszak után megforgatta a menyasszonyt – a forgatásnak itt is szimbolikus tartalma van, a státusváltást jelzi.

A polgári esküvőre autóval mentek, Szamosújvárra, külön a menyasszony és külön a vőlegény. A városszélen megálltak, ugyanis arrafele menet az itt található vendéglőnél hagyták a hintót, és a menyasszony és a saját násznagya felszállt a hintóba. A násznagyasszonyok a vőlegényt gyalog, a hintó mögött kísérték. Azonban a hagyományhoz való ragaszkodás különleges helyzetet teremtett, mivel a vőlegény és a násznép nem tudott egy tempóban haladni a hintóval, így a látvány mégsem azt tükrözte, amit szerettek volna. Mi több, a vőlegény, a lakodalom főszereplője felülhetett volna a menyasszony mellé, ha nem ragaszkodnak a hagyományos formákhoz, amely szerint csak a templomi eskü után van joguk együtt haladni az utcán. Míg a hagyományos formákban a vőlegény meg sem érinthette a menyasszonyt az esküig, itt ez nem így történt.

Mivel várakozni kellett 18 óráig a polgármesteri hivatal előtt, mert akkorra volt időzítve a polgári esküvő, ezért fotózkodásra került sor. Bár a vőlegény a hintóra azért nem ülhetett fel, mert a hagyomány ezt tiltotta, itt mégis a menyasszonyával együtt fotózkodhatott. A hitvesi csókkal sem vártak az esküig, hiszen a fényképész diktálta a rendet. Így szólnak bele a rítus alakulásába azok a specialisták, akik kiszolgálják az ifjú párt. Nemcsak a közös, albumba való képek készültek el ekkor,

hanem a különböző emlékfotók is, amiket a pár a násznéppel, a rokonsággal készített. Manapság, egy másik, lakodalomra készülő adatközlőm szerint, divat a „trash the dress” (tedd tönkre a ruhád) szokása. Ez a szokás abban áll, hogy a lakodalomtól független napon a menyasszony és a vőlegény felöltözik az ünnepi ruhákba és fotózkodik. Valószínű, hogy ez azért jön/jött szokásba, mert a lakodalom napján nincs idő a beállított fotók kivitelezésére. A K.-ék „csomagjában” 1000 fotó volt és két dvd, amin az esküvő filmes által megvágott és összeszerkesztett, megrendezett filmje látható. A fotós által ajánlott „csomag” szintén alakítójává válhat a rítusnak, hiszen a házasulandók sokszor csak azért követnek el bizonyos cselekvéseket, mert a fotós ajánlatában ez benne van.

A polgári esküvő a szamosújvári házasságkötő teremben zajlott, ahova a násznép is bevonult, a házasságkötés után pedig virággal gratulált. Kínálgatás következett süteménnyel és pálinkával. Fotózkodás itt is volt, és kivonuláskor a koszorúsok rizset szórtak az új párra, és virágot, illetve a vőfélypalcákat tartották föléljük (lásd 23. kép). A rizs a bőség és a gazdagság szimbóluma, és saját vallomásuk szerint az amerikai lakodalmakból volt ismert adatközlőim számára.

A templomba vezető rövid úton a menyasszony már az édesapjával ment a hinton, a násznép gyalogosan követte, ugyanis, szintén amerikai szokás szerint, a menyasszonyt az édesapja vezette az úrasztala elé, ahol a vőlegénye már várta. Itt húzták fel a karikagyűrűket is az eskü elhangzása után. A násznagyasszony külön meglepetése volt, hogy a templomban szavalt.

A templomból kilépve galambokat eregettek a magasba, mert ezt a mai lakodalmakban gyakran szokták csinálni (lásd 24. kép). A jelentésére nem tudott választ adni a menyasszony, de a béke, a tisztaság jutott eszébe, amikor rákérdeztem. Semmi szimbolikus tartalom nem indokolta, a menyasszony szerint pusztán esztétikai célt szolgált.

Újabb fotózkodást követően a násznép a vendéglőben várta az új párt. A hintóval még tettek néhány kört, immár a vőlegény és a menyasszony együtt.

Az ajtóban a pincérek pezsgővel várták a fiatalokat, és a násznép közül mindenki kapott pezsgőt a vendéglőbe érkezésekor. A pincérek rózsaszirmokból készítették egy szív alakú formát, amibe beállt az új pár és a násznagyok, koccintottak és a poharakat eltörték, mert a szilánk, a menyasszony magyarázata szerint, szerencsét hoz.

Az ifjú pár is asztalhoz ült, a menyasszonyt a vőlegény ölben vitte az asztalig, a zenész mondott egy asztali imát és elkezdődött a falatozás, az előétel elfogyasztása. A főasztalnál, amelyet a násznéppel szemben helyeznek el, általában a menyasszony és a vőlegény ül középen, a menyasszony bal oldalán a násznagy, majd a násznagyasszony, a vőlegény jobb oldalán pedig a násznagyasszony és a násznagy szokott ülni (lásd 25. kép). A vendégek leültetése érkezési sorrendben zajlik, és mindenki oda ül, ahova szeretne. A multságért ettől kezdődően már a zenekar tagjai felelnek, közülük pedig rendszerint a prímásnak van kiemelt, meghatározó szerepe, ugyanis ő veszi át a vőfély feladatkörét: bejelenti a fogásokat, a menyasszony/vőlegénylopást stb. (lásd 26. kép). Ez is újításnak számít, ugyanis így felértékelődik a zenész szerepe és leértékelődik a vőfélyé, akinek a mai esküvőn az egyetlen feladata

a búcsúztató szövegének az elmondása. A zenész a lakodalom egy másik specialis-tája (aki ebben az esetben décsei származású), ő is beleszól a lakodalom menetébe.³²

A menüben az első fogás a hideg előétel volt, és ezzel el is kezdődött a mulat-ság. A menü megválasztásakor tekintettel voltak a nász népre, és arra, hogy a fa-lusi rokonok nem örvendenek az ételkülönlegességeknek, bármennyire is modern, különleges, mesébe illő lakodalmat szerettek volna. 2016-ban tartottak már olyan lakodalmat az ördöngösfüzesiek, hogy csokoládéglazúrral leöntött aszalt barackos pulykamellet szolgáltak fel előételnek, a menü pedig az asztalon található díszes la-pon volt olvasható. A második fogás zöldségleves volt, tejfölösen, majd a sertéssült és csirkecomb következett mexikói salátával és krumplipürével. A sültet díszes fel-vonulás kísérte, amit a pincérek bemutatkozása jelentett. Bár ezt a mozzanatot a menyasszony és a vőlegény nem kérte külön, nem is fizetett érte, ez együtt jár a vendéglő szolgáltatásaival, és ritkán szokták a vendéglősök megkérdezni a fiatal párt, hogy szeretnének-e ilyet vagy sem. A mozzanat lényege, hogy a pincérek felsorakoz-nak egymás mellé, egyenes tartást öltenek, a teremben lekapcsolják a villanyt, és a sültes tányéron kis mécseseket gyújtanak. Tempós zene kíséretében előbb a vőle-gény és a menyasszony, illetve a nász nagyok asztalára helyezik el a sültes tányéro-kat, a nász nép pedig megtapsolja produkciójukat.

A lakodalmi mulatság egyik fénypontja a menyasszony és a vőlegény nyitótánca. Mielőtt ez a mozzanat le nem zajlik, senki sem táncol, ugyanis ők nyitják a táncot, amire sok esetben előre, külön táncórákon, tanár segítségével készülnek. Legtöbb-ször keringőt táncolnak, de ma már lehet bármilyen tánc, előfordul az is, hogy a pár kedvenc zeneszáma szolgáltatja a zenei alapot. Az első számra csak az új pár táncol, de a következő zeneszámokra beállnak a nász nagyok és a szülők is, és mindenkinek joga van a menyasszonnyal is táncolni. Mivel a táncot nehezítette a hosszú uszályos ruha, a menyasszonyt lopták el először, és ezalatt átöltözött, bár ez nem igazán jel-lemző. A menyasszonylopás általában úgy zajlik, hogy a legények (házas emberek nem lehetnek) elviszik a menyasszonyt valamilyen szórakozóhelyre egy időre, majd visszahozzák, és kérik érte a váltságdíjat. Régen nem volt lopás, de amikor divatba jött, a 2000-es évek elején, a váltságdíj pénzben vagy italbán állt, ma már inkább különböző próbák elé állítják a nász nagyokat vagy a vőlegényt. K.-t rövid ruhában vitték vissza, amely szintén fehér volt és alkalmi jellegű (lásd 27. kép). Büntetésként, hogy nem vigyázott eléggé a menyasszonyára, a vőlegénytől azt kérték, hogy fogal-mazzon meg egy szerelmi vallomást és szolgáltasson italt az ellopóknak azért, hogy visszakapja a menyasszonyát. Amikor a vőlegényt lopták el, akkor őt is egy szóra-kozóhelyre vitték, levetkőztették, az ingét össze-vissza gombolták, az egyik lány el-vette a nyakkendőjét, és rúzsos puszfoltok díszeltek rajta (lásd 28. kép). Ők is já-tékba vonták az ifjú párt úgy, hogy sorba állítottak több férfit, köztük a vőlegényt is, és a menyasszony feladata az volt, hogy amiután bekötött szemmel kiválasztotta a

32 2016-ban tartottak olyan lakodalmat is, ahol már csak a búcsúztatás idejére kérték fel a vőfélyt, és az már nem is füzesi volt, tehát nem a helyi hagyományok szerint mondta a szövegét, hanem egy szé-kelyföldi évfolyamtársa a marosvásárhelyi vőlegénynek, aki az ördöngösfüzesi lányt vette feleségül.

vőlegényét, egy tojást csúsztasson át egyik nadrágszárából a másikba. A menyasszony kétségbeesett, mert bár tudta, hogy jól választott, amikor a kötést levették a szeméről, mást állítottak oda.

A lopások után a torta behozatala képezi a másik kiemelkedő mozzanatot. A tortát díszes állványon gurítják be, és amiután a pár vágott a tortából, újabban bele szokták nyomni a menyasszony és a vőlegény fejét. A tortaszelés úgy történik, hogy ha többemeletes, akkor minden emeletbe bele kell vágni. A vendégeknek valóban abból a tortából szeleteltek, amit oda kihoztak, de más lakodalmakon a torta kisebb és nem abból vágna, hanem a vendégeknek a cukrászda külön készíti elő.

A torta után következik az ajándékozás, ami történhet borítékos változatban vagy kikiáltva. A borítékot és a golyóstollakat a torta után diszkrétan elhelyezik az asztalon, hogy mindenki tudja ráírni a nevét. Annyira már nem divatos a kikiáltás, de a 2010-es évek elején még gyakorolták. A násznép, mielőtt hazamenne, odavonul a menyasszony asztalához, átadja a borítékot és megkapja az ajándékot, ami ebben az esetben borban és süteményben állt, de szoktak szilvapálinkát is adni. K.-ék lakodalmát az ifjú pár tartotta a saját pénzből, és bár a szülők sokat segítettek – pl. az ajándékokhoz szükséges bort a menyasszony szülei fizették ki – mással nem járultak hozzá, és pénzt sem adtak ajándékba a fiataloknak. Mára jellemzővé vált az, hogy a szülők nem szólhatnak bele a lakodalomba, sem ízlésbeli, sem egyéni tényezőkbé. 50 000 Ft-ot kapott a fiatal pár a menyasszony keresztanyja részéről. A menyasszony násznagya 3000 lejt tett, és a vőlegény násznagyasszonya egyedül 2000-et. A többi pár 600 lej körüli összeget ajándékozott. Az összegyűlt összeg felét odaadták a költségekre, és körülbelül 30 000 lej nyereség maradt.

9000 lej volt a menü, 3000 volt torta és a sütemény, 1200 a virágdísz, 450 a bor, 2800 a zenész, 1000 a teremdíszítés, 2000 volt a videós és 150 lej a meghívó. Körülbelül a fele összeg maradt meg, azaz 30 000 lej körül. Ezt az összeget befektették a vőlegény nagyszüleinek házána felújításába. Szamosújvári tömbházlakásra nem jutott volna, hiszen ekkor 80 000 lej körüli összegbe került egy kétszobás lakás Szamosújváron. Évente 4-5 lakodalomba kell ezért a fiataloknak visszamenni, bár sok esetben a szülők is felvállalják ezeket a költségeket, és visszamennek ők a fiatalok helyett. 4 óra körül hozták a tortát és 6 óra körül ért véget a lakodalom.